

Forvaltningsplan for fredet bygning
SE05 GYMNASTIKKBYGNINGEN

Planen er utarbeidet av Forsvarsbygg nasjonale festningsverk på oppdrag fra Universitetet i Oslo.

Utarbeidet av: Ingrid Steinsmo Grimsrud, rådgiver
Kontrollert av: Jøril Finstad, seniorarkitekt/antikvar
Godkjent av: Marte Oftedal, seniorarkitekt/fagleder

Alle foto er tatt av Forsvarsbygg ved Ingrid Steinsmo Grimsrud, med mindre annet er oppgitt.

Oslo, januar 2016

Godkjenning Universitetet i Oslo

Forvaltningsplan for SE05 Gymnastikkbygningen er utarbeidet i henhold til kongelig resolusjon av 1. september 2006 om Statens kulturhistoriske eiendommer. Planen er godkjent av eiendomsdirektøren.

A handwritten signature in blue ink, which appears to read "John Skogen".

John Skogen, eiendomsdirektør

UiO : Universitetet i Oslo

Innhold

1	INNLEDNING	4	7	HISTORIKK	32
1.1	Bakgrunn	4	7.1	Bakgrunn	32
1.2	Formålet med forvaltningsplanen	4	7.2	Planlegging og prosjektering	33
1.3	Opplysninger om bygningen	5	7.3	Universitetet reiser seg	33
2	VERN	6	7.4	Gymnastikkbygningen som nybygg	35
2.1	Formelt grunnlag for fredning	6	7.5	Arkitekten	36
2.2	Omfanget av fredningen	6	7.6	Oversikt over endringer	38
2.3	Formålet med fredningen	6	8	BYGNINGSBESKRIVELSE OG VERNEVERDIER	40
2.4	Begrunnelse for fredningen	7	8.1	Planløsning og interiør	41
3	GENERELT OM VERN OG SAKSBEHANDLING	8	8.2	Materialbruk og eksteriør	41
3.1	Kulturminnemyndighet og forvaltningsansvar	8	8.3	Beliggenhet og utemiljø	41
3.2	Hva er en fredning (verneklasse 1)?	8	8.4	Verneverdier	41
3.3	Saksbehandlingsregler	8	9	TILSTAND, TILTAK OG PLANER	42
4	LOVVERK	9	9.1	Teknisk tilstand	42
4.1	Generelt	9	9.2	Brannvern og sikring	42
4.2	Unntak fra teknisk forskrift	9	9.3	Universell utforming	42
4.3	Plansaker	9	9.4	Små tiltak som skilting og belysning	43
4.4	Sanksjoner	9	10	VEDLIKEHOLDSRÅD	44
5	VEDLIKEHOLD OG SØKNADSPLIKT	10	10.1	Yttervegger av pusset teglstein	44
5.1	Grunnholdninger til vern	10	10.2	Innvendige overflater av puss	46
5.2	Hva regnes som vanlig vedlikehold?	10	10.3	Vinduer av tre	48
5.3	Hva er et søknadspliktig tiltak?	11	10.4	Dører av tre	50
6	KATALOGDEL	12	10.5	Bygningsdetaljer av smijern og støpejern	52
6.1	Eksteriør	13	10.6	Takrenner og nedløp	54
6.2	Interiør	19	10.7	Taktekking med tegl	56
				KILDEHENVISNINGER	58

1 Innledning

Kulturminner er ressurser som skal brukes. En fredning betyr derfor ikke at det legges lokk på all fremtidig utvikling og tilpasning. De fredete og bevaringsverdige bygningene på Universitetet i Oslo må kunne utvikles slik at de tilfredsstillir dagens tekniske, funksjonelle og komfortmessige krav. Hvordan disse kravene kan imøtekommes i praksis, vil være en prosess som må skje i nær dialog med vernemyndighetene i den enkelte sak. Målet er å finne gode løsninger der både hensynet til brukerne på universitetet og bygningenes kulturminneverdier blir ivaretatt. Forvaltningsplanen er et viktig verktøy i denne prosessen.

1.1 | BAKGRUNN

Prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) ble opprettet i 2003. Det ble laget landsverneplaner for de ulike sektorene, blant annet for Kunnskapsdepartementet. Fredningen av statlige eiendommer skjer ved én felles forskrift, der kapittel 1 inneholder generelle bestemmelser. De kulturminnene som senere fredes, legges til forskriften ved sektorvise kapitler. Ifølge fredningsforskriften kapittel 1, § 1-5 skal det lages forvaltningsplaner for alle fredete bygninger.

1.2 | FORMÅLET MED FORVALTNINGSPLANEN

Universitetet i Oslo har 10 fredete bygninger i Oslo sentrum. Fem av bygningene ligger i Karl Johans gate 47. Det er laget én forvaltningsplan for hver bygning.

Formålet med planen er at forvaltningen skal sikre at de kulturhistoriske verdiene som knytter seg til den enkelte bygning, blir ivaretatt. Planen skal være langsiktig og premissgivende for forvaltningen, med sikte på å ivareta kulturminneverdiene og sikre videre bruk.

Forvaltningsplanen inneholder detaljert registrering og dokumentasjon. Planen gir en avklaring om hva som er søknadspliktige tiltak og gir retningslinjer for nødvendig kontakt med rett kulturminnemyndighet. Planen skal være et nyttig verktøy i den dag-

lige driften, der man kan finne svar på hvordan vedlikehold skal utføres, og være et hjelpemiddel i den langsiktige planleggingen.

Forvaltningsplanen beskriver retningslinjer for bygningen og verneverdier og forhold som må ivaretas ved vedlikehold, rehabilitering og endring.

Forvaltningsplanen er ikke et juridisk bindende dokument, men målet er at den skal gi grunnlag for en smidig og forutsigbar saksbehandling.

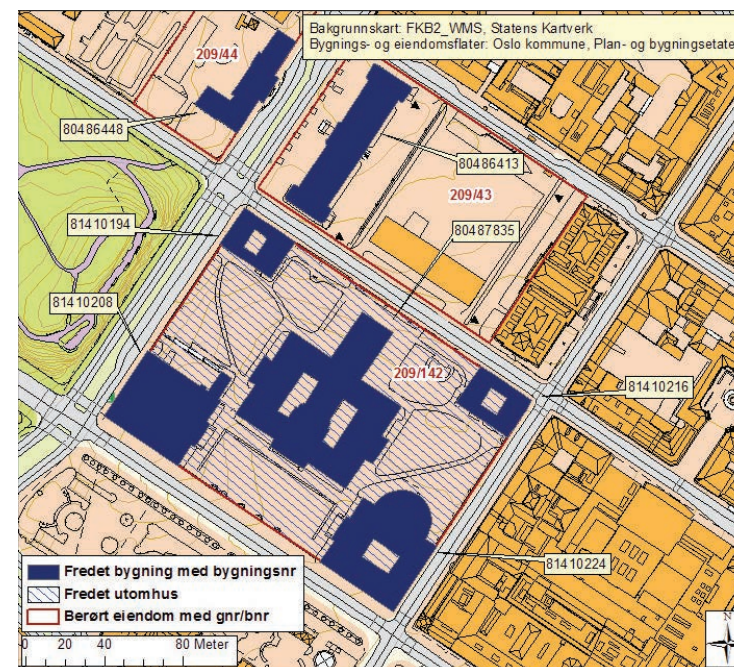
Planen fritar ikke for søknadsplikt etter kulturminneloven eller plan- og bygningsloven, men den gir føringer for hvilke verdier som skal sikres, og angir tålegrenser for endring.

Forvaltningsplanen er en oppfølging av

- Forskrift om fredning av Karl Johans gate 47 av 4. mai 2001 med hjemmel i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 22a, jf. § 15, jf. forskrift av 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven § 12 nr. 1.
- Bestemmelser gitt i kgl. res. "Overordna føresegner om forvaltning av statlige kulturhistoriske eiendommer" av 01.09.2006

1.3 | OPPLYSNINGER OM BYGNINGEN

Anleggets navn	Universitetet i Oslo
Bygningens navn	Gymnastikkbygningen
GAB-nummer	081410216
Kommune	Oslo
Eier	Staten
Forvalter/bruker	Universitetet i Oslo
Nåværende bruk	Studentvelferd
Byggeår	1856
Byggherre	Det Kongelige Frederiks Universitet
Arkitekt	Christian Heinrich Grosch
Vernestatus	Fredet
Verneomfang	Eksteriør og interiør
Reguleringsstatus	Regulert til tomt for offentlige bygninger etter reguleringsplan S-2255, av 28. juli 1977.

Fredningskartet for universitetets bygninger i sentrum ved Karl Johans gate.
De fredete bygningene er markert med mørk blåfarge.

2 Vern

2.1 | FORMELT GRUNNLAG FOR FREDNING

Gymnastikkbygningen er fredet i medhold av kulturminneloven §§ 15 og 22a. Fredningen er vedtatt ved forskrift av 4.5.2001.

2.2 | OMFANGET AV FREDNINGEN

Sitert fra fredningsforskriften:

«Eksteriør og interiør, samt hagen og Universitetsplassen.»

2.3 | FORMÅLET MED FREDNINGEN

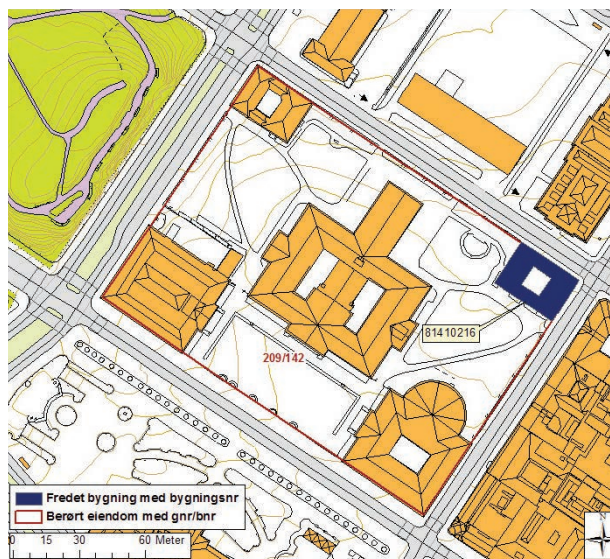
Sitert fra fredningsforskriften:

«Formålet med å bevare Norges første universitetsanlegg er både kulturhistorisk og arkitekturhistorisk begrunnet. Anlegget er oppført mellom 1841 og 1856 og er sentralt i utviklingen av forskning og utdanning i Norge, samt etableringen av en norsk nasjonalstat. Formålet er samtidig å bevare et av empirens hovedverk i Norge tegnet av en av våre fremste arkitekter, Christian Heinrich Grosch.

Fredningen omfatter også Universitetshagen og Universitetsplassen. Formålet med fredningen av bygninger, plass og hage er å bevare alle elementene i et arkitektonisk og kulturhistorisk helhetlig utformet anlegg.

Fredningen av bygningenes eksteriør skal sikre bygningens opprinnelige arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljering som fasadeløsning, eldre dører og vinduer, materialbruk, overflater og dekor skal opprettholdes.

Formålet med fredningen av bygningenes interiør er å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater i de deler av interiøret som er opprinnelig fra byggeåret eller er ombygget på en helhetlig måte som tjener den opprinnelige arkitekturen.»

Kart er hentet fra Forskrift om fredning av Statens kulturhistoriske eiendommer. Gymnastikkbygningen er markert med mørk blåfarge.

2.4 | BEGRUNNELSE FOR FREDNINGEN

Sitert fra fredningsforskriften:

«Universitetsbygningene i Karl Johans gate ble bygget i 1841–56 som Norges første universitetsanlegg og var av sentral betydning for etableringen av en norsk nasjonalstat etter 1814.

Bygningene er oppført etter tegninger av arkitekt Chr. H. Grosch og regnes som et av empirens hovedverk i Norge. Både bygningenes eksteriør og interiør er fredet, samt hagen og Universitetsplassen.»

3 Generelt om vern og saksbehandling

3.1 | KULTURMINNEMYNDIGHET OG FORVALTNINGSANSVAR

Riksantikvaren er kulturminnemyndighet for bygninger, anlegg og utomhusområder i statlig eie som er fredet etter kulturminneloven eller angitt i verneklasse 1 i landsverneplanene. Eiendomsavdelingen ved Universitetet i Oslo er ansvarlig for forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av alle universitetets bygninger, tekniske anlegg og utearealer.

3.2 | HVA ER EN FREDNING (VERNEKLASSE 1)?

Verneklasse 1 i landsverneplanen omfatter bygninger og utomhusområder av meget høy verneverdi. Disse er fredet etter kulturminneloven. Fredningen kan omfatte både eksteriør og interiør.

Fredning er det sterkeste juridiske virkemiddelet i kulturminnevernet og brukes for å sikre langsiktig vern av kulturminner av nasjonal verdi. Vedtak om fredning skjer i medhold av kulturminneloven og innebærer at det er forbudt å gjennomføre tiltak ut over vanlig vedlikehold uten tillatelse fra kulturminnemyndigheten. Kulturminnemyndigheten kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep (jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd). Søknad om dispensasjon for tiltak i fredete bygninger og anlegg i statlig eie behandles av Riksantikvaren.

Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer, kapittel 1, inneholder generelle bestemmelser om forvaltningen av fredete bygninger og eiendommer. Forskriftens kapittel 2 – den sektorspesifikke delen – inneholder en nærmere beskrivelse av de enkelte bygningene og utomhusrådene som er fredet på eiendommene. Forvaltningsplanen inneholder en oversikt over og en konkret beskrivelse av hvordan fredningen av hver enkelt eiendom og bygning/utomhusområde skal følges opp og forvaltes gjennom daglig bruk og vedlikehold.

3.3 | SAKSBEHANDLINGSREGLER

3.3.1 Organisering og ansvar

Ved tiltak ut over vanlig vedlikehold skal Eiendomsavdelingen ved Plan- og utredningsseksjonen kontaktes for dialog og avklaring med kulturminnemyndighetene.

3.3.2 Saksgang

Bygningsmessige tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, skal godkjennes av antikvariske myndigheter (Riksantikvaren eller Byantikvaren i Oslo). Eiendomsavdelingen har jevnlig samarbeidsmøter med Riksantikvaren og Byantikvaren for å få behandlet mindre ombyggingssaker, vedlikehold og endringer på en enkel og effektiv måte.

3.3.3 Dispensasjonssøknad

Søknad om tillatelse til tiltak på en fredet bygning eller utomhusområde må være godt dokumentert. For at Riks- og Byantikvaren skal kunne foreta en god og forsvarlig vurdering av tiltaket, må saken være tilstrekkelig opplyst. Det må klart framgå hvilke inngrep og tilføyelser som ønskes gjennomført. Omfanget av dokumentasjon som skal følge søknaden, vil variere fra sak til sak, men god dokumentasjon vil ofte sikre raskere saksbehandling.

Søknaden bør inneholde:

- Søkers navn, adresse, telefonnummer og ev. kontaktperson
- Kart med avmerking av kulturminnet, bygningens navn/adresse
- Beskrivelse av nåværende situasjon med fotografier
- Beskrivelse av tiltaket, utforming, materialbruk etc.
- Relevante tegninger/skisser (få fram hva som fjernes og tilføyes)
- Relevante detaljtegninger
- Begrunnelse for tiltaket
- Eventuelle historiske tegninger og bilder der dette er relevant (for eksempel ved tilbakeføring)
- Henvisning til eventuelle styringsdokumenter, vedtak, møter e.l. der tiltaket er omtalt

4 Lovverk

4.1 | GENERELT

Kulturminneloven og plan- og bygningsloven er to selvstendige lover som forvaltes av ulike instanser. Hvis et tiltak utløser søknadsplikt etter begge lovverkene, skal det foreligge to tillatelser før tiltaket igangsettes. Kulturminneloven forvaltes av Riksantikvaren. (For kommunale og private eiendommer og enkelte statlige eiendommer er forvaltningsmyndigheten delegert til fylkeskommunene/Byantikvaren i Oslo.) Riksantikvarens vedtak kan påklages til Klima- og miljødepartementet. Plan- og bygningsloven forvaltes av kommunen. Arbeider som omfattes av plan- og bygningsloven, skal på vanlig måte saksbehandles av kommunen. Vedtak i byggesaker kan påklages til Fylkesmannen.

Kulturminneloven har strengere regler for søknadsplikt enn plan- og bygningsloven. For eksempel vil et større istandsettingsarbeid eller endring av innvendige overflater kun være søknadspliktig etter kulturminneloven. Endring av fasade eller oppføring av tilbygg vil kreve tillatelse etter begge lovverk.

Kulturminneloven er en særlov som går foran plan- og bygningsloven. Det kan derfor ikke gis igangsettingstillatelse etter plan- og bygningsloven uten at tillatelse etter kulturminneloven foreligger, jf. plan- og bygningsloven § 21-5, samordningsplikten. Normalt bør det foreligge tillatelse etter kulturminneloven før kommunen gjennomfører sin saksbehandling.

Søknad om tiltak på bygninger i verneklasse 2 skal behandles av fylkeskommunene/Byantikvaren i Oslo som del av kommunens saksbehandling. Statlig eier har en forpliktelse til og selvstendig ansvar for å ivareta bevaringsverdiene innenfor verneklasse 2. Riksantikvaren skal kun ha enkeltsaker til uttalelse der det er søkt om riving.

4.2 | UNNTAK FRA TEKNISK FORSKRIFT

I 2010 kom en ny teknisk forskrift til plan- og bygningsloven, TEK-

10, som blant annet stiller skjerpede krav til energibruk, brannsikring og universell utforming. Det kan gjøres unntak fra energikrav for bygninger med definert bevaringsverdi. I TEK-10 § 14-1 heter det: «For tiltak der oppfyllelse av krav i dette kapittel ikke er forenlig med bevaring av kulturminner og antikvariske verdier, gjelder kravene så langt de passer.» Unntak innebærer at bestemmelsene i TEK-10 ikke gjøres gjeldende; det skal dermed ikke søkes dispensasjon.

Kravene til universell utforming er nedfelt i plan- og bygningslovens formålsparagraf og i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Disse kravene er strenge, men også her kan det gjøres unntak for fredete og bevaringsverdige bygninger. Målet er å øke tilgjengeligheten og å finne tilpassete løsninger som er forenlige med kulturminneverdiene. Målet om økt tilgjengelighet er også nedfelt i kgl. res. av 01.09.2006, «Forvaltning av statens kulturhistoriske eiendommer».

4.3 | PLANSAKER

Kommunen skal ta hensyn til kulturminner i sitt planarbeid. Dette innebærer normalt at bygninger og uteområder som omfattes av fredning etter kulturminneloven eller er definert som bevaringsverdig i verneklasse 2, skal reguleres til hensynssone med bevaringsformål. Fylkeskommunene/Byantikvaren i Oslo skal avgi uttalelse i plansaker. Ved behov henter disse inn Riksantikvarens uttalelse, slik at kulturminnemyndighetene avgir en samlet uttalelse.

4.4 | SANKSJONER

Det er viktig at staten forvalter sine kulturminner på en forbilledlig måte. Som eier av fredete bygninger har staten et særskilt ansvar. Brudd på kulturminneloven kan møtes med krav fra Riksantikvaren om utbedring eller tilbakeføring av ulovlig utførte arbeider, jf. § 16. Eier kan også pålegges å gjennomføre tiltak for å hindre forfall, jf. § 17.

5 Vedlikehold og søknadsplikt

5.1 | GRUNNHOLDNINGER TIL VERN

Hovedprinsippet for vedlikehold av fredete og bevaringsverdige bygninger er å bevare de opprinnelige og/eller gamle bygningsdelene, som kledning, vinduer, dører, listverk og overflatebehandling, så langt det er mulig. Vedlikeholdet skal, om mulig, skje på samme måte som da huset ble bygd, med opprinnelig teknikk, utførelse og materialbruk. Ifølge kulturminneloven § 17 har eier vedlikeholdsplikt for fredete eiendommer og plikt til å forhindre at fredete bygninger forfaller.

Rådene for vedlikehold og istandsetting er basert på grunnprinsipper innen bygningsvernet.

De viktigste er:

- Mest mulig av bygningens ulike deler skal bevares.
- Det er bedre å vedlikeholde og reparere framfor å skifte ut.
- Ved vedlikehold og eventuell utskifting skal det brukes materialer som tilsvarer opprinnelig materialbruk.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater). Det er et mål å bevare helheten på best mulig måte, ikke bare det visuelle uttrykket.
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske «arkivet» er bygningen selv.
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen vil framstå slik den var før endringen.

5.2 | HVA REGNES SOM VANLIG VEDLIKEHOLD?

Ifølge fredningen må man søke om godkjenning for alle tiltak som går ut over vanlig vedlikehold. Hva som menes med vanlig vedlikehold, defineres strengere for fredete bygninger enn for den øvrige bygningsmassen. Dette er nærmere spesifisert under forvaltningsplanens eksteriør- og interiøroppdrag. Generelt er vedlikehold definert som fornyelse av overflater med samme type materialbruk og farger som eksisterende, mens endring eller større utskifting går ut over vanlig vedlikehold.

Eksempler på vanlig vedlikehold:

- Maling/overflatebehandling med samme type maling/olje og farge som eksisterende
- Små reparasjoner av murverket med samme type betong, tegl og mørtel
- Små reparasjoner av takteking med samme materialbruk som eksisterende
- Utskifting av skadet enkelttegl med tegl av tilsvarende farge, størrelse og overflate.

5.3 | HVA ER ET SØKNADSPLIKTIG TILTAK?

Utskifting av bygningselementer og materialer og alt arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningens eksteriør eller de deler av interiørene som omfattes av vern, er søknadspliktige tiltak. Listen nedenfor viser eksempler på hva som forstås som søknadspliktige tiltak etter kulturminneloven:

- inngrep i konstruksjon eller overflate som følge av f.eks. etablering av nye rømningsveier, tilpasning til UU, trekking av nye kabler, rør og lignende
- oppsetting eller riving av lettvegger
- utskifting eller endring av vinduer og dører med karmen og listverk
- endring av overflatebehandling som f.eks. maling av umalte/oljete tredetaljer, fjerning av eldre malingslag i vernede interiører, overmaling av dekor/endring av opprinnelig fargesetting og lignende
- utskifting av opprinnelige detaljer i vernete interiører, som fastmonterte lamper, radiatorer, garderobestativ, tavler/oppslagstavler, servanter og lignende
- utskifting eller endring av kledning, takteking og/eller fargesetting
- utskifting av himlingsplater/kledning i vernete interiører
- utskifting av heller og belegg mv.
- større endringer/utskiftninger av ikke-verneverdige elementer

NB! Listen er ikke uttømmende med hensyn til hva som er søknadspliktig. Søk råd dersom det oppstår tvil om hvor grensen går mellom vedlikeholdstiltak og søknadspliktige tiltak.

Eksempler på vedlikehold/søknadsplikt

Maling av vinduer med tilsvarende farge som eksisterende, regnes som vedlikehold og er ikke søknadspliktig. På Gymnastikkbygningen skal det brukes linoljemaling.

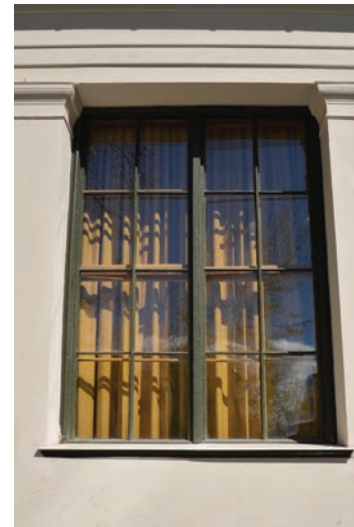
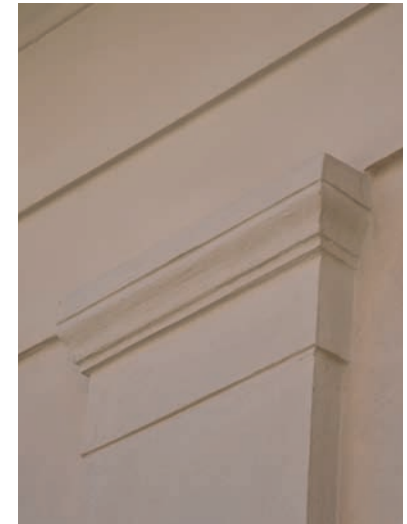
Utskifting av opprinnelige detaljer i vernete interiør er søknadspliktig.

Enkelt vedlikehold av fasaden med tilsvarende puss og maling som eksisterende, er ikke søknadspliktig. Vær nøye med at puss og malingen har tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad.

Takstein, beslag, pipe, renner og nedløp bør undersøkes årlig. Disse elementene er ikke opprinnelige, men er omfattet av fredningen. Omtrekking av taket er søknadspliktig.

6 Katalog

Eksteriør

VERNEHENSYN

Gymnastikkbygningen er en del av sentrumsanlegget til Universitetet i Oslo fra 1800-tallet. Bygningen ble oppført etter ønske fra Studentersamfundet og regnes som et av landets hovedverk i nyklassisisme. Den arkitektoniske utformingen er av meget høy kvalitet. Bygningen føyer seg inn i sentrumsanleggets formspråk, med pussete teglfasader og klassiske elementer som pussete pilastre, trukne lister og joniske detaljer i puss. Sammen med opprinnelige vinduer og dører er dette elementer med høy verneverdi, og det er viktig at man tar særlig hensyn til disse.

6 Katalog - eksteriør

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Grunn og fundament	Fundament av naturstein. Refundamentert med peler i 2013 i forbindelse med Statsbyggs rehabiliteringsprosjekt i 2008-2014. Naturstein over terreng er pusset med hydraulisk kalkmørtel. Fasaden mot gaten er malt med ren silikatmaling, fasadene mot hagen og i gårdsrommet er malt med hydraulisk kalkmaling.	Små skader i pussen kan repareres med tilsvarende puss som eksisterende. Fasadene vedlikeholdes med tilsvarende malingstype som eksisterende, i tilsvarende farge og glansgrad. Puss og maling skal ha samme egenskaper som eksisterende.
Vegger	Veggene er av tegl, pusset med hydraulisk kalkmørtel. Fasadene mot gatene er malt med ren silikatmaling, fasadene mot hagen og i gårdsrommet er malt med hydraulisk kalkmaling. Detaljer av KC-mørtel og sement er malt med KC-maling. Flere av de opprinnelige portåpningene i vestfløyen er murt igjen og erstattet av blindfelt.	Små skader i pussen kan repareres med tilsvarende puss som eksisterende. Fasadene vedlikeholdes med tilsvarende malingstype som eksisterende, i samme farge og glansgrad.
Vinduer	Opprinnelige vinduer av tre, malt med nyere linoljemaling. Sprossedelte med ulik inndeling på de forskjellige fasadene. Glasset er innsatt i linoljekitt, for det meste eldre hengsler og hjørnejern. Sålbenbeslag av titansink.	Vinduene har høy verneverdi og skal beholdes uendret. Vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper som eksisterende: NCS 7010-G70Y. Ved behov kan løs kitt fjernes før påføring av ny, tilsvarende linoljekitt som eksisterende. Vedlikehold og restaurering av vinduene skal følge antikvariske prinsipper og metoder som beskrevet i kapittel 10.
Dører	Tofløyete porter av tre, malt med linoljemaling. Noen porter er trolig opprinnelige eller eldre, andre kan være nyere eller restaurerte. Tofløyet kjellerlem i gårdsrommet. To nyere fyllingsdører av malt tre i gårdsrommet. Opprinnelig fyllingsdør i hovedinngang til gymnastikksalen. Felt med speil over døren.	Alle dørene vedlikeholdes med grønn linoljemaling, i tilsvarende farge og glansgrad som den eksisterende: NCS 7010-G70Y. Vedlikehold og restaurering av dørene skal følge antikvariske prinsipper og metoder som beskrevet i kapittel 10.

Tak, renner og nedløp	Taket er svakt valmet og er tekket med nyere, sort-glasert teglstein. Båndtekkning av sink. Nyere renner og nedløp av malt sink. To piper på vestfløyen, inn-tekket med sink.	Tak, renner og nedløp undersøkes årlig. Ødelagte enkeltstein kan skiftes ut med tilsvarende ved behov. Omtekkning/større endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen. Ved eventuell utskifting av skadete deler males dette med tilsvarende maling som eksisterende.
Trapper, balkonger etc.	Trapp av granitt mot syd, til hovedinngang til den tidligere gymnastikksalen. Enkle trinn av granitt ved de tofløyete portene. Trapp av granitt ned til kjelleren. Støpt rampe og trapp belagt med skiferstein i gårdsrommet. Rampen har rekkverk av malt stål.	Trapper holdes frie for grønske og vegetasjon for å sikre optørking. Naturstein skal ikke saltes om vinteren. På trapp, rampe og repos belagt med skiferstein kan enkeltsteiner skiftes ut med heller av tilsvarende type ved behov, større endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen. Rekkverk vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Belysning	Nyere belysning over port mot vest, over de tre portene mot syd og inngangen til gymnastikksalen mot syd: armatur av støpejern med skjerm av frostet glass. I gårdsrommet er det moderne belysning av stål og glass over inngangen til rom 102 og 108 og på hver side av åpningen mot portrommet. I himlingen i portrommet er det en nyere plafond av glass.	Belysningen er fastmontert og dermed omfattet av fredningen. Nyere belysning har lav verneverdi, men utskifting eller endring må gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

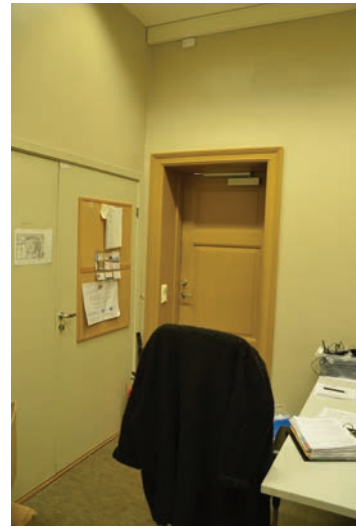
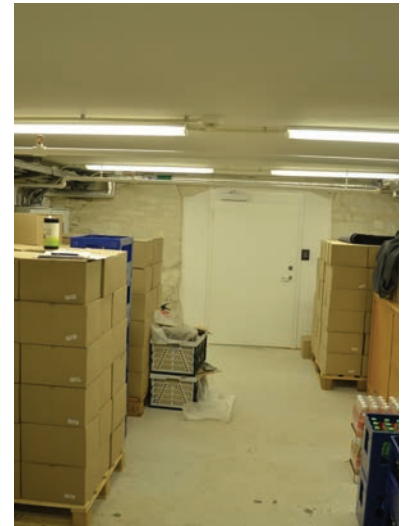

*Til venstre:
Kvinner i gymnastikkdrakter i Gymnastikk-
bygningen, 1896. Foto: MUV/UiO*

- Til høyre – dagens situasjon:*
- 1. Vestfløyen mot hagen*
  - 2. Fasade mot sydvest*
  - 3. Gymnastikksalens fasade ut mot Universitetsgata*
  - 4. Fasade mot nordøst, Kristian IVs gate*
  - 5. Vestfløyens fasade mot nordøst*
  - 6. Hovedinngangen til gymnastikksalen*
  - 7. Gårdsrommet mellom de to fløyene.*
- Vestfløyen til venstre*

Interiør

VERNEHENSYN

Interiøret i Gymnastikkbygningen ble restaurert i 2006, i tillegg har det vært mindre endringer i 2010 og 2015. Den opprinnelige, innvendige strukturen er delvis bevart i østfløyen, mens vestfløyen er inndelt i flere mindre rom.

Interiøret i 1. etasje har flere opprinnelige og eldre elementer av høy verneverdi; dører, gerikter, himling, belistning, ribbevegger i gymnastikksalen og pussete murvegger. Den opprinnelige, innvendige strukturen er delvis bevart i kjelleren, men med noen inndelinger i flere rom. Interiøret i kjelleren har opprinnelige og eldre elementer som murer, døråpninger og teglgulv. Det er viktig å bevare disse elementene, og at bygningens hovedvolum og -struktur opprettholdes.

6 Katalog - interiør - 1. etasje

NAVN: Kantine og garderobe

FUNKSJON: BAR OG GARDEROBE

ROM: 100 - 102

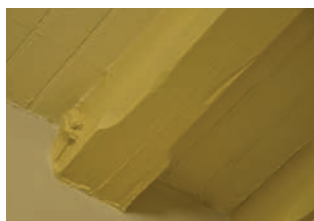
Orig. utgangsdør mot Universitetshagen

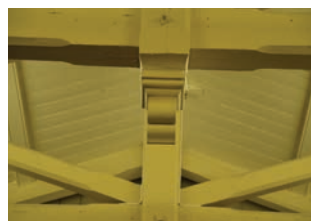
Opprinnelige hengsler og gerikter rundt dør

Opprinnelige gerikter rundt dør

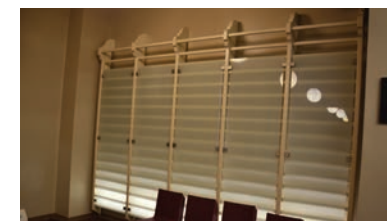
Opprinnelige bjelker i himlingen

Opprinnelig takkonstruksjon

Profilerte fotlister

Opprinnelige ribbevegger, sikret med nyere glassplater.

VERNEHENSYN

Den tidligere gymnastikksalen har fått en endret bruk de siste tiårene, men rommets opprinnelige funksjon er fortsatt synlig. Det samme er originale materialer og elementer som bjelker, panel, belistning, konsoller og takstol, samt detaljer som pilastre med spyd og dører med gerikter. Dette er elementer som har svært høy verneverdi. Det er viktig at disse bevares og at det ved vedlikehold benyttes metoder som er tilpasset materialene.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Rommets midtparti har åpen himling med synlig takkonstruksjon og panel. Endegavlene er innkledd mot rommet med stående panel, endegavlene er panelt med en drager på undersiden.	Panel, bjelker, takstol, konsoller og dragere vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende. Panel på undersiden av sidepartier og skrå himling: S 1010-Y20R. Bjelker, takstol, konsoller: S 2020-Y20R. Stående panel i endegavler og drager: S 5010-Y10R
Vegger	Veggene er pusset og malt med linoljemaling i begge rom. Pilastre med spyd mellom sittegruppene langs veggen i rom 100. Profilert list over pilastre mellom vinduene. Eldre, malt sotluke i garderoben, rom 102.	Veggene, pilastre, spyd og listverk vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende. Vegger: S 2005-Y30R. Pilastre: S 7010-G10Y. Spyd: S 4040-Y20R. List: S 5010-Y10R. (Lilje- og strekdekor: S 4550-Y90R – dekor ikke funnet)
Dører	Opprinnelige fyllingsdører, gerikter og eikenøtt-hengsler malt med linoljemaling. Både eldre og nyere håndvridere.	Dører og gerikter vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende. S 4040-Y20R.
Gulv	Gulvet er lagt med nyere svart ask, heltre. Gulvet er oljet, ett strøk grunnolje og to strøk hard olje. Eldre, profilerte fotlister av tre i begge rom, malt med linoljemaling.	Gulvet vedlikeholdes med tilsvarende olje som eksisterende: Biofa 2044. Fotlister vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 6020-Y20R/7020-Y20R.
Fast inventar	Nyere, fastmonterte sittebenker langs veggen. Bardisk og skap bak disken, garderobeskap og hyller av plastbelagt stål. Opprinnelige ribbevegger av tre malt med linoljemaling, med en nyere glassplate montert foran. Nye radiatorer malt med linoljemaling.	Ribbevegger og radiatorer vedlikeholdes med linoljemaling i tilsvarende farge og glansgrad som eksisterende. Ribbevegger: S 1005-Y40R. Radiatorer: S 2005-Y30R (som vegg). Nyere, fast inventar er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere pendelkupper, rektangulære armaturer på oversiden av dragerne	Fastmonterte armaturer er omfattet av fredningen. Nyere belysning har lav verneverdi, men utskifting eller endring skal gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Tekniske anlegg	Nyere ventilasjonsanlegg og lydanlegg	Nyere fastmonterte, tekniske anlegg er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

6 Katalog - interiør - 1. etasje

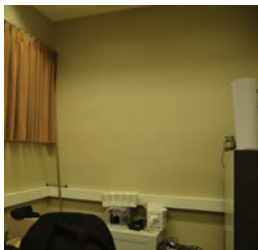
NAVN: Kontor

FUNKSJON: KONTOR

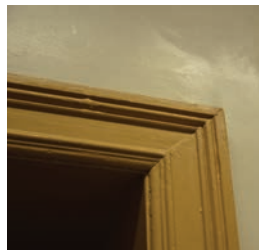
ROM: 101

Kontoret sett mot rom 100 til høyre. Nyere teknisk skap til venstre

Pussete og malte vegger

Opprinnelige gerikter rundt døren

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater, materialer og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur og den originale døren med gerikter til gymnastikksalen bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Himlingen er pusset og malt med linoljemaling.	Himling vedlikeholdes med puss og linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 1010-Y20R
Vegger	Pussete vegger malt med linoljemaling, nyere lettvegger til teknisk skap	Vedlikeholdes med puss og linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 2005-Y30R.
Dører	Døren til rom 100 er en opprinnelig fyllingsdør av malt tre, med eldre gerikter og hengsler. Nyere håndvrider. Nyere slette dører, trolig av malt finér, til teknisk skap.	Dører og gerikter vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 4040-Y20R.
Gulv	Nyere vinylbelegg, nyere, lav fotlist av tre, malt med linoljemaling.	Fotlister vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 6020-Y20R/7020-Y20R.
Fast inventar	Eldre, malt radiator	Vedlikeholdes med linoljemaling med tilsvarende egenskaper, farge og glansgrad som eksisterende: S 2005-Y30R.
Belysning	Nyere, rektangulær belysning	Nyere, fastmontert armatur er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting eller endring skal gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

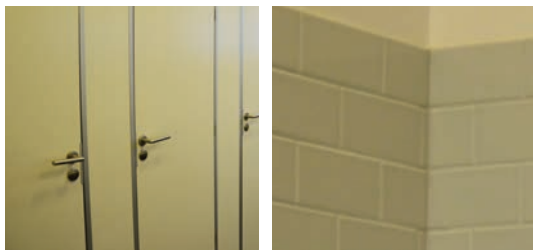
NAVN: **WC**

FUNKSJON: WC

ROM: 103 - 104

Rommet er innredet med nye servanter og speil.

Nye toalettbasen

Veggene er belagt med nyere fliser.

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater, materialer og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, malt himling	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Vegger	Veggene har nyere glaserte, keramiske fliser fra gulvet og 230 cm oppover vegg. Resten av vegg mot himlingen er pusset og malt med nyere linoljemaling.	Enkeltfliser kan skiftes ut med tilsvarende etter behov. Større utskiftninger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen. Den malte vegg vedlikeholdes med tilsvarende puss og linoljemaling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Dører	Begge rommene har nyere fyllingsdører av malt tre uten gerikter.	Dørene vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 6502-R. Glansgrad 70
Gulv	Gulvet i begge rommene er belagt med nyere glaserte, keramiske fliser.	Flisene kan skiftes ut med tilsvarende etter behov. Større utskiftninger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Fast inventar	Begge rom har nyere innredning som toalettbasen av laminat, klosetter og servanter av porselen.	Toalettbasene vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502-Y. Utskifting av fast innredning gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere plafonder av glass i himlingen	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/ending gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

6 Katalog - interiør - 1. etasje

NAVN: Bøttekott og WC

FUNKSJON: TEKNISK ROM OG WC

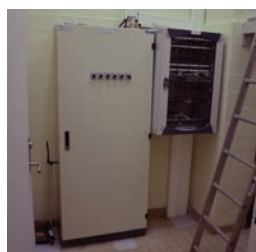
ROM: 105 - 107B

Rom 107B sett fra rom 105. Nye overflater og innredning

Teknisk utstyr i rom 105

Rom 105 sett fra 107B.

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater, teknisk utstyr og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, malt himling i begge rom	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Vegger	Veggene er pusset og malt, og har også malte plater.	Veggene vedlikeholdes med puss og linoljemaling med tilsvarende egenskaper og farge som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Dører	Nyere, slette tredører til begge rom	Dørblad, karm og gerikter vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502Y.
Gulv	Gulvet er belagt med nyere glaserte, keramiske fliser i begge rom.	Flisene kan skiftes ut med tilsvarende etter behov. Større utskiftninger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Fast inventar	Nyere sanitærinneordning i rom 107B, som utslagsvask av stål, servant og toalett av porselen.	Nyere, fast innredning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Større utskiftninger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere lysarmatur og kuppelplafond av glass på WC, nyere, rektangulær armatur i teknisk rom.	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/ending gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Tekniske anlegg	Nyere, teknisk anlegg i rom 105	Nyere fastmonterte, tekniske anlegg er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

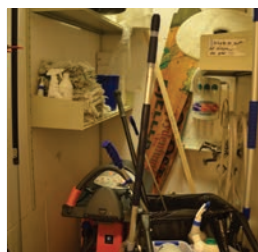
NAVN: Korridor, BK, HC WC

FUNKSJON: KORRIDOR, BK, WC

ROM: 106 - 106A - 106B

Korridoren er modernisert med nye overflater og belysning.

Rom 106A, bottekott

Gulvet er belagt med nye fliser.

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater, materialer og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, malt himling	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Vegger	Nyere glaserte, keramiske fliser 230 cm oppover veggen fra gulvet, resten av veggen har malte plater.	Flisene kan skiftes ut med tilsvarende etter behov. Større utskiftinger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen. Den malte veggen vedlikeholdes med tilsvarende linoljemaling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Dører	Nyere, malte fyllingsdører til alle rom, uten gerikter	Dørene vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 6502-R. Glansgrad 70
Gulv	Gulvet er belagt med nyere glaserte, keramiske fliser eller nyere vinylbelegg.	Flisene kan skiftes ut med tilsvarende etter behov. Større utskiftinger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Fast inventar	Nyere innredning som toalett og servant i rom 106B.	Nyere, fast innredning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Større utskiftinger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere, rektangulære armaturer, og plafonder av glass i himling og på veggen.	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/endring gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

6 Katalog - interiør - 1. etasje

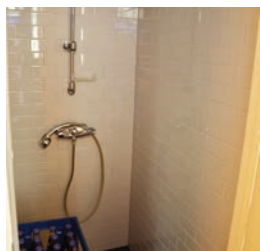
NAVN: Garderobe, lager, dusj, WC

FUNKSJON: LAGER, DUSJ, WC

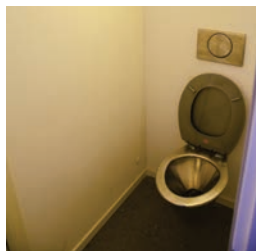
ROM: 107 - 107A - 107C - 107D

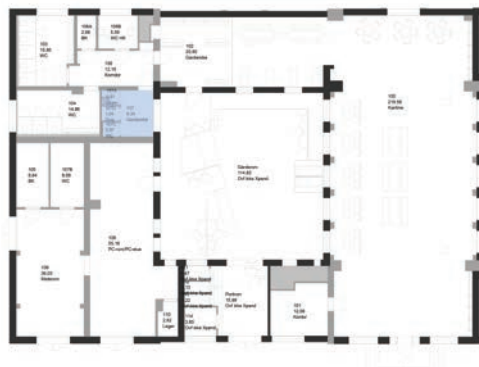
Lageret med nye overflater og innredet WC og dusj.

Ny, flislagt dusj

Nytt WC

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, malt himling	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10
Vegger	Pusset og malt vegg mot fasade, ellers nyere malte, platekleddede vegger.	Veggen mot fasaden vedlikeholdes med puss og linoljemaling med tilsvarende egenskaper som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10. Platekleddede vegger males med tilsvarende maling.
Dører	Nyere, malt fyllingsdør av tre fra korridoren. Nyere, slette dører av laminat til dusj og WC.	Fyllingsdøren vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 6502-R. Glansgrad 70. Dørene til WC og dusj vedlikeholdes med S 0502-Y (laminat).
Gulv	Gulvet er belagt med nyere vinyl, nyere glasserte, keramiske fliser i dusjrommet. Smal fotlist av malt tre	Fliser og vinyl kan skiftes ut ved behov. Større utskiftinger/endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Fast inventar	Nyere dusjarmatur og toalett av stål	Nyere, fast inventar er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Større endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere, rektangulær armatur og plafond av glass på vegg	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen men har lav verneverdi. Utskifting/endring gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

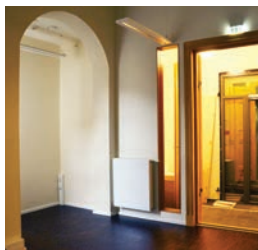
NAVN: PC-rom/PC-stue, lager

FUNKSJON: PC-ROM, LAGER

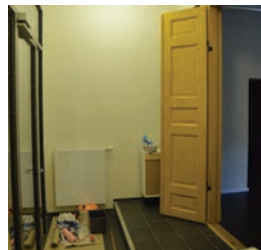
ROM: 108 - 110

Fasaden mot gårdsrommet til høyre.

Utgang til h. med ny glassdør på innsiden av eldre treport.

Vindfang til utgang til venstre mot hagen.

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater og innredning. Det er viktig at rommets opprinnelige hovedstruktur og elementer som den eldre døren og himlingen bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Himlingen er pusset og malt, i tillegg er det felt kledd med akustiske mineralullplater. Malte dragere av stål.	Himling vedlikeholdes med puss og maling med tilsvarende egenskaper som eksisterende: S 1010-Y20R/2005-Y30R. Dragere: S 0502Y
Vegger	Veggene er pusset og malt med nyere maling. Ny lettvegg og fast felt av glass mot vindfang.	Vedlikeholdes med puss og maling med egenskaper og farge tilsvarende eksisterende: S 2005-Y30R
Dører	Opprinnelige, tofløyete fyllingsdører av tre til vindfang. Malt med en nyere linoljemaling. Eldre hengsler og gerikter. Nyere glassdører foran den eldre porten i fasaden. Nyere fyllingsdør av malt tre til gårdsrommet.	Opprinnelig, tofløyet dør og gerikter vedlikeholdes med tilsvarende linoljemaling som eksisterende. Nyere glassdør har lav verneverdi. Nyere fyllingsdører mot gårdsrom vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Gulv	Nyere parkett av eik og lav fotlist av malt furu. Parketten er lakkert med Classic Uretan lakk i boneglans 15. Gulvet i vindfanget er belagt med keramiske fliser.	Parketten vedlikeholdes med tilsvarende oljelakk som eksisterende. Fotlist vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 2005-Y30R. Flisene i vindfanget kan skiftes ut ved behov. Større utskiftinger/endringer av gulvbelegget gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Fast inventar	Nyere, malte radiatorer	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende (kan være tilsvarende i himling).
Belysning	Nyere pendelarmaturer og pendelkupper av glass	Nyere pendelbelysning regnes ikke som fast inventar og er dermed ikke omfattet av fredningen. Utskifting/endring skal allikevel gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

6 Katalog - interiør - 1. etasje

NAVN: Møterom

FUNKSJON: MØTEROM

ROM: 109

Rommet sett mot rom 108. Ny kjøkkeninnredning til venstre

Ny dør av glass på innsiden av den eldre treporten

Nyere glassvegg

VERNEHENSYN

Rommet er preget av nye overflater og innredning. Feltet av pusset og malt tegl kan være opprinnelig og har høy verneverdi. Det er viktig at teglmuren og rommets opprinnelige hovedstruktur bevares.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, pusset og malt himling	Vedlikeholdes med puss og maling med tilsvarende egenskaper og farge som eksisterende: S 0502-R. Glansgrad 10/2005 Y30R.
Vegger	Pussete og malte vegger, nyere glaserte, keramiske fliser over kjøkkenbenken. Et felt av pusset og malt tegl ved døråpningen til rom 108.	Vedlikeholdes med puss og maling med tilsvarende egenskaper og farge som eksisterende: S 2005-Y30R. Keramiske fliser har lav verdi, utskifting gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Dører	Nyere glassdører foran opprinnelige treporter i fasaden	Opprinnelige treporter vedlikeholdes med tilsvarende linoljemaling som eksisterende: Grønne dører males med linoljemaling: 7010-G70Y.
Gulv	Nyere parkett av eik, smal fotlist av malt furu. Parketten er lakkert med Classic Uretan lakk i boneglans 15.	Parketten vedlikeholdes med tilsvarende oljelakk som eksisterende. Fotlist vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende: S 2005-Y30R.
Fast inventar	Nyere kjøkkeninnredning av laminat	Nyere, fast inventar er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Større endringer gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Belysning	Nyere pendelarmaturer	Nyere pendelbelysning regnes ikke som fast inventar og er dermed ikke omfattet av fredningen. Utskifting/ending skal allikevel gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

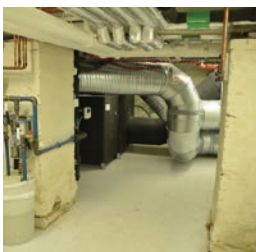
6 Katalog - interiør - kjeller

NAVN: Lager, ventilasjonsrom

**FUNKSJON: LAGER, VENTILASJONS-
ROM • ROM: K001 - K003**

Rom 001. Den opprinnelige muren er synlig til venstre.

Teknisk rom 003. Synlig, opprinnelig mur på begge sider

Kjellervindu synlig bakerst og opprinnelig mur i fasaden

VERNEHENSYN

Kjelleren har blitt modernisert og restaurert, og tilpasset nye tekniske krav til bygningen. Gulvet er av støpt betong, og himlingen er nedforet med brannsikre plater. De eldre og opprinnelige murene i tegl og naturstein er fortsatt synlige flere steder, og de har en særlig høy verdi. I kjelleren er det viktig at murene bevares, og at de blir vedlikeholdt med diffusjonsåpen maling/overflatebehandling.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, nedforet himling med malte brannplater	Himlingen vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Vegger	Veggene er pusset og malt, enkelte felt har synlig, eldre mur av malt tegl og/eller naturstein. Veggene er malt med hvit, matt KC-maling.	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende, ev. en hydraulisk kalkmaling.
Dører	Nyere, malte ståldører	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Gulv	Støpt gulv av malt betong	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Fast inventar	Nyere, malt radiator	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Belysning	Nyere, rektangulære armaturer	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/endring gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Tekniske anlegg	Nyere rørføringer til bl.a. ventilasjon langs veggene og himlingen	Nyere, fastmonterte tekniske anlegg er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

6 Katalog - interiør - kjeller

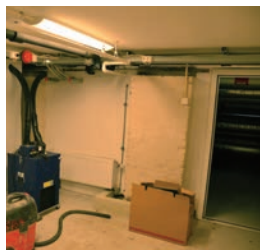
NAVN: Lager, kjølerom

FUNKSJON: LAGER, KJØLEROM

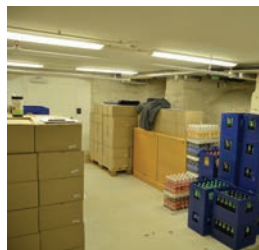
ROM: K001B - K001C

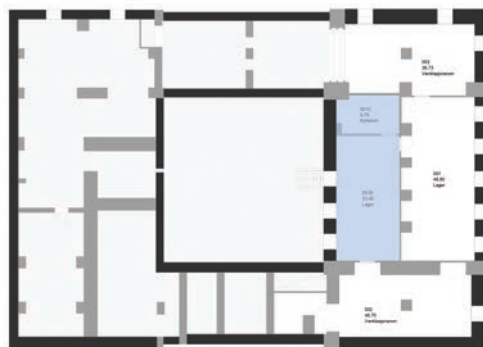
Rom 001B. Malt betonggulv, nyere belysning

Deler av den eldre muren er synlig flere steder.

Rom 001B sett mot 001C.

VERNEHENSYN

Kjelleren har blitt modernisert og tilpasset nye tekniske krav. Gulvet er av støpt betong, og himlingen er nedforet med brannsikre plater. De eldre og opprinnelige murene i tegl og naturstein er fortsatt synlige flere steder, de har særlig høy verdi. I kjelleren er det viktig at murene bevares, og at de blir vedlikeholdt med diffusjonsåpen maling/overflatebehandling.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, nedforet himling med malte brannplater	Himlingen vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Vegger	Veggene er pusset og malt, enkelte felt har synlige, eldre murer av malt tegl og/eller naturstein. Veggene er malt med hvit, matt KC-maling.	Vedlikeholdes med maling med tilsvarende egenskaper som eksisterende, ev. en hydraulisk kalkmaling.
Dører	Nyere, malte ståldører	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Gulv	Støpt gulv av malt betong	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Fast inventar	Nyere, malt radiator	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Belysning	Nyere, rektangulære armaturer	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/endring gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Tekniske anlegg	Nyere rørføringer til bl.a. ventilasjon langs veggene og himlingen	Nyere, fastmonterte tekniske anlegg er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

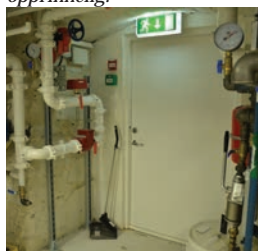
NAVN: **Ventilasjonsrom**

FUNKSJON: VENTILASJONSROM

ROM: K002

Rom 002 med teknisk utstyr. Muren av tegl til høyre er trolig opprinnelig.

Bak det tekniske utstyret er en eldre mur.

Gulvet er av betong. Opprinnelig mur til venstre

VERNEHENSYN

Kjelleren har blitt modernisert og tilpasset nye tekniske krav. Gulvet er av støpt betong, og himlingen er nedforet med brannsikre plater. De eldre og opprinnelige murene i tegl og naturstein er fortsatt synlige flere steder, de har særlig høy verdi. I kjelleren er det viktig at murene bevares, og at de blir vedlikeholdt med diffusjonsåpen maling/overflatebehandling.

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	TILTAK/VEDLIKEHOLD
Himling	Nyere, nedforet himling med malte brannplater	Himlingen vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Vegger	Veggene er pusset og malt, enkelte felt har synlige, eldre murer av malt tegl og/eller naturstein. Veggene er malt med hvit, matt KC-maling.	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende, ev. en hydraulisk kalkmaling.
Dører	Nyere, malte ståldører	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Gulv	Støpt gulv av malt betong	Vedlikeholdes med tilsvarende maling som eksisterende.
Belysning	Nyere, rektangulære armaturer	Nyere, fastmontert belysning er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Utskifting/endring gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.
Tekniske anlegg	Nyere rørføringer til bl.a. ventilasjon langs veggene og himlingen	Nyere, fastmonterte tekniske anlegg er omfattet av fredningen, men har lav verneverdi. Endringer som fører til inngrep i interiøret, gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

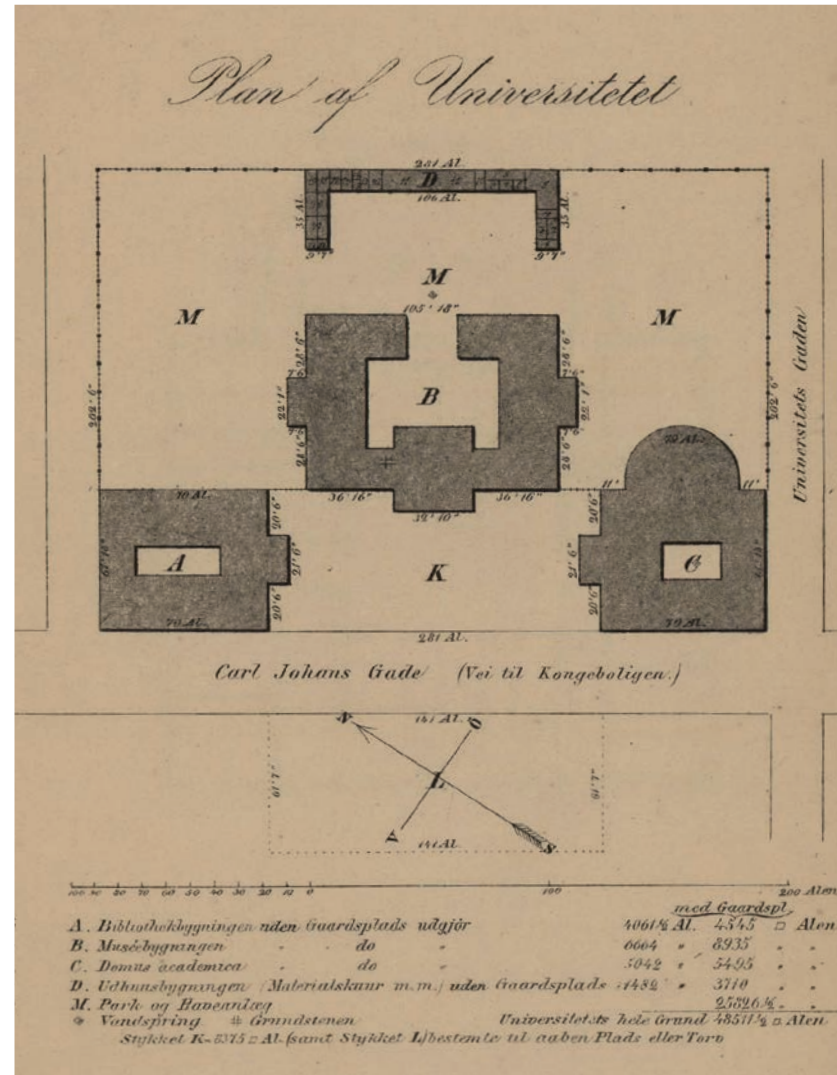
7 Historikk

7.1 | BAKGRUNN

Da Det Kongelige Frederiks Universitet ble opprettet 2. september 1811 av kong Frederik 6, var en lang kamp for eget norsk universitet endelig over. Den dansk-norske kongen hadde lenge tviholdt på prinsippet om at utdannelsen skulle skje i København. Han fryktet at et eget norsk universitet ville skape splid mellom de to landene. Det Kongelige Selskab for Norges vel med Grev Wedel Jarlsberg i spissen klarte likevel å overbevise kongen om at hans godkjenning tvert imot ville befeste hans popularitet. Den 2. september 1811 ble "Det Kongelige Frederiks Universitet" stiftet. Universitetet åpnet i 1813, bare ett år senere erklærte Norge seg som selvstendig stat.

Hvor skulle universitetet ligge? I utgangspunktet var tanken at Kongsberg skulle bli Norges nye universitetsby. Der lå Bergseminaret, og man ville kunne dra nytte av allerede etablerte lærerkrefter. Kort tid etter ble beslutningen omgjort, og valget falt på Christiania. En by med etablert sykehus ga nemlig muligheter for også å gjennomføre medisinstudier. Både tomtevalg og planlegging tok lang tid, de første årene holdt universitetet til i leide lokaler. Kongen kjøpte inn gården Tøyen/Kjølberg og gav den som byggeplass for universitetet, men av ulike årsaker ble plasseringen på Tøyen vurdert som uhensiktsmessig. Lenge var Kontraskjæret, Akershus festnings forterreng mot Rådhusgata, en aktuell tomt.

Den 25 år gamle arkitekten *Christian Heinrich Grosch* (1801-65) ble hyret inn for å vurdere to alternative plasseringer av et universitetsanlegg i dette området. Prosjektet ble imidlertid skrinlagt, delvis pga. manglende finansiering og delvis fordi Stortinget nedla midlertidig byggestopp i forterrengene fordi man vurderte å gjenoppruste festningen. Etter forslag fra slottsintendant H.D.F. Linstow vedtok Stortinget at universitetet skulle ligge langs Norges nye paradegate, på den nyinnkjøpte tomten mellom byen og kongeboligen. De første bevilgningene fra Stortinget kom i 1839, og i 1841 ble grunnsteinen til det som skulle bli Norges nye universitet, lagt ned.

Grosch' plan for universitetsanlegget ved Carl Johans gate. Gjengitt i Chr. Holsts beskrivelse fra 1852.

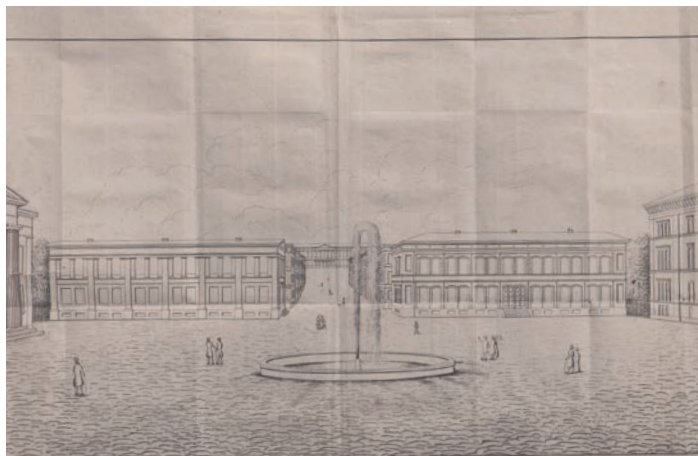
7.2 | PLANLEGGING OG PROSJEKTERING

I planleggingsfasen var det, i tillegg til Grosch, også to andre arkitekter som hadde innflytelse på prosjekteringen. Slottsarkitekt Linstow la i 1838 fram en plan for forbindelsesgate og bebyggelse mellom kongeboligen og byen. Planen viste en rektangulær plass med Stortinget, kunstmuseum og teknisk skole på den ene siden og universitetsbygningene på motsatt side. Linstow argumenterte også for at hver bygning skulle ha en særpreget arkitektonisk stil og publiserte samtidig en perspektivtegning og en artikkel der han ga uttrykk for sin mening både om bygningenes plassering og stilmessig utforming. Linstow foreslo at universitetsbygningene skulle utformes i en middelaldersk eller "Florentinsk stil". Han var opptatt av at fagenes ulike behov og aktivitet skulle gjenspeiles i fasadekomposisjon og arkitektonisk utforming. Grosch på sin side argumenterte for en enhetlig stil og falt til slutt på den greske: *«Disse bygningene som er bestemt for vitenskapen og de daglige fremskritt, vil dermed stå som evig gyldige, og den greske er derfor å foretrekke framfor en nyere stil.»*

Utbyggingen av universitetet var, ved siden av Slottet, det største byggeprosjektet for Norge som ung, selvstendig nasjon. Byggingen av et eget universitet skulle bevise at Norge var kommet på linje med Europas øvrige kulturnasjoner. Grosch' planer skulle derfor sendes til Berlin for en "second opinion" fra den berømte tyske arkitekten Karl Friedrich Schinkel. Schinkel var begeistret for utkastene til Grosch, men hadde en del innspill, særlig når det gjaldt inngangspartiene og utformingen av festsalen.

7.3 | UNIVERSITETSANLEGGET REISER SEG

Byggingen av universitetsanlegget tok elleve år. Byggematerialene ble i hovedsak hentet fra norske bedrifter. Til soklene, utvendige trapper og de store portikus-søylene på Domus Media ble det brukt granitt fra Christopher Pedersens forekomst på Grorud. Sandsteinen som ble brukt på utstikkende, horisontale ledd i fasaden, ble så

Perspektivskisse til Linstows plan fra 1838 for bebyggelse mellom Slottet og byen. (Avfotografert i Riksantikvarens arkiv.)

Universitetsanlegget i 1850-årene (Riksantikvarens arkiv)

hentet fra Nes på Jeløya ved Moss. Tilformingen og slipingen av både sandstein og granitt ble utført av fanger på Akershus festnings straffeanstalt. Selve hovedkonstruksjonen ble bygd av tegl, pusset med kalkmørtel. Takene var i utgangspunktet planlagt tekket med mørkeblå, glassert tegl, med platekledd frontespiser. Like etter at fundamenteringen begynte, bestemte man seg for å platekle alle takflatene. På denne måten kunne takene gis samme flate vinkel som frontespisene, og man ville unngå hyppig tilsyn og reparasjoner. Takplatene ble levert på Moss Jernverk.

Man bestemte seg også for å utføre bygningenes hovedgesimser av jern, siden det var vanskelig å utføre et så stort gesimsutspring i tegl. Jerngesimsen ble prydet med løvehoder som skulle fungere som utspylere. Løvehodene ble støpt på Bærum Verk etter en tremodell skåret av maleren Flintoe. Løvehodene var bare i funksjon noen få år før de ble tettet igjen pga. sprutskader på murpussen.

Våren 1844 var Domus Media på det nærmeste ferdig utvendig, og Domus Bibliotheca var oppført til over sokkelen. Da ble det klart at byggetomten skrånet mot øst, og at bygningene ikke ville ligge plant etter hverandre. Domus Academica måtte enten legges betydelig lavere enn biblioteket, eller oppføres på en så høy sokkel at bygningens proporsjon ville forrykkes. Løsningen ble en forhøyelse av sokkelen på fasaden langs Karl Johans gate. Rundt hjørnet, mot Universitetsgata, er granittsokkelen brukket et trinn ned, slik at det var plass til en leilighet nærmest på gatenivå på hver side av porten (til portner og pedell).

Til utsatte steder i fasadene ble det brukt Portlandsement levert fra England. Materialet ble også brukt til dekorative elementer som på kapitlene over pilastrene på sidebygningene. Akroteriene over dørene ble støpt i jern.

I 1851 ble de 4 store granittsøylene til Midtbygningens portikus heist på plass med en heisekran spesialbestilt på Akers mek., verk-

Universitetet ved Karl Johan, trolig fra 1912.
Foto: Riksantikvarens arkiv

Kart fra 1901 der Professorboligen og Gymnastikkbygningen er tegnet inn. Mellom disse bygningene ser vi to mindre bygninger. Disse huset Gokstadskipet og Tuneskipet inntil de ble flyttet til Bygdøy. (Statens kartverk)

stedet som senere støpte gitterportene mellom bygningen og vestibylens podie- og trappegelender. Søylene i vestibylene og i Gamle festsal ble bestilt fra Berlin og utført i sink.

Instituttene med deres samlinger og laboratorier flyttet inn etterhvert som lokalene ble ferdige. Den siste store interiør oppgaven var utsmykningen av Aulaen (Gamle festsal) i Domus Academica. De 16 figurene (karyatidene) over galleriet ble støpt i gips etter billedhugger Christopher Borchs modeller. Han laget også modellene til feltene i galleribrystningen. De øvrige arkitektoniske gipsornamentene ble støpt etter modeller fra arkitektens bror, snekker Grosch. All dekormaling ble utført av datidens store teater- og dekorasjonsmaler Peder Wergmann, som også dekorerte flere interiører på Slottet og senere Stortinget.

Da de tre hovedbygningene var ferdige, gjenstod det en bygning, nemlig uthuset. Et uthus i utmurt bindingsverk var riktignok reist som det første i anlegget, men det brant i 1852 (trolig sammen med en god del av tegningene siden bygningskommissjonen hadde kontor der). I utgangspunktet var planen å bygge et nytt og noe større uthus i mur, men nye krav endret på planene. Studentene ville ha gymnastikksal, og det var også ønske om en familieleilighet for dosenten. Grosch fant det riktig å dele oppgaven i to, og legge en bygning i hvert hjørne av tomte. I 1856 sto uthusene ferdige, og anlegget ble overlevert. Dermed var Grosch' 30 år lange oppdrag for universitetet over. Norge hadde endelig fått sitt eget universitet.

7.4 | GYMNASTIKKBYGNINGEN SOM NYBYGG

Gymnastikkbygningen ble oppført etter ønske fra Studentersamfundet, og stod ferdig i 1856. Bygningen ble oppført med to sammenbygde fløyer som danner et indre gårdsrom. Bygningen ble oppført i én etasje og kjeller. Østfløyen ble innredet til gymnastikksal, og vestfløyen inneholdt opprinnelig garderobes, lager og verksted.

Turnkonkurranse i Gymnastikkbygningen, 29.2.1924. "Christophersen i svingstangen". Foto: MUV/UiO

7.5 | ARKITEKTEN

Universitetsanleggets arkitekt, C.H. Grosch ble født i København i 1801, som sønn av arkitekt og kunstmaler Heinrich August Grosch. I 1811 flyttet familien til Norge, og faren til Christian Heinrich ble ansatt av Den Kongelige Tegneskole i 1818. Fra 1819 til 20 fikk Grosch sin første tegneundervisning av sin far og på tegneskolen. Der fikk han også teknisk undervisning. I 1820 mottok han et stipend fra Selskabet for Norges Vel til å ta tømmermannsutdanning i København. Der gikk han i lære hos oldermann Henrik Thyberg, samtidig som han studerte ved Kunstakademiet.

Ved siden av å bli undervist i bygningslære ved akademiet, arbeidet også Grosch hos den store danske arkitekten C.F. Hansen, som stod bak en rekke av hovedverkene i dansk arkitektur på begynnelsen av 1800-tallet. Grosch sine første arbeider i Christiania er tydelig påvirket av C.F. Hansen. Etter utdannelsen i København reiste Grosch tilbake til Christiania. Her gikk han i lære hos slottsintendant H.D.F. Linstow mellom 1824 og 1827, og jobbet som tegner ved slottsbygget.

Grosch var den første profesjonelle arkitekten med fast tilhold i Norge, og han dominerte innenfor arkitekturen i Norge fram til 1850-årene (Store norske leksikon). På begynnelsen av karrieren var det en rekke funksjoner som skulle etableres i den nye hovedstanden Christiania etter 1814. Dette var funksjoner som bank, børs, teater og ikke minst landets første universitet.

Grosch var bevisst på at hans arbeider skulle være noe som også skulle ha verdi for fremtidige generasjoner. Arkitekturen hadde for han både en politisk og kulturell betydning. Hans første oppdrag for den norske stat var Børsbygningen, som ble oppført i 1826-1828. Bygningen i empirestil av pusset tegl er tydelig påvirket av Grosch sitt samarbeid med C.F. Hansen i København. Et annet eksempel er Norges Banks bygning på Bankplassen i Oslo, oppført mellom 1826 og 1830.

Christian Heinrich Grosch (1801–1865). Foto: Byantikvaren i Oslo

Universitetet

Universitetsanlegget på Karl Johan markerer avslutningen på Grosch' arbeider i det klassisistiske formspråket. Universitetsanlegget regnes samtidig som Grosch' hovedverk i hele hans enorme produksjon. Grosch og Linstow la grunnlaget for byutvikling og

arkitektur i hovedstaden etter 1814. Universitetsanlegget var en del av den helhetlige planen for området rundt Slottet, et arbeid som Linstow stod bak. Utbyggingen av universitetet var en lang prosess, og Grosch laget mange utkast til anlegget. Han ble også sendt på en «studiereise» til Berlin i 1838 for å legge fram tegningene sine over universitetet til K.F. Schinkel, som var samtidens mest berømte og nyskapende arkitekt. Anlegget er i stor grad påvirket av Schinkel.

Det finnes noen svært få originale interiører igjen etter Grosch. De mest storslagne tilhører begge Universitetet i Oslo; Gamle Festsal og Observatoriets rotunde. Flere rom i Domus Academica har bevarte interiører fra Grosch (3.5.2001 – *Aftenposten*, skrevet av riksantikvar Nils Marstein).

Andre prosjekter

Grosch var en betydelig bidragsyter til kirkebyggeboomen fra midten av 1800-tallet. Han la også grunnlaget for bruken av nygotikken i norsk kirkearkitektur. Han hadde en svært produktiv karriere og leverte tegninger til offentlige bygninger over hele landet, og over 70 kirker. Han tegnet også tollboder, bl.a. for Kristiansand og Stavanger. Andre arbeider han gjorde, var reguleringsplanen for Jernbanetorget, St. Olavs plass og Youngstorget – som fram til i dag har fått beholde sin opprinnelige karakter.

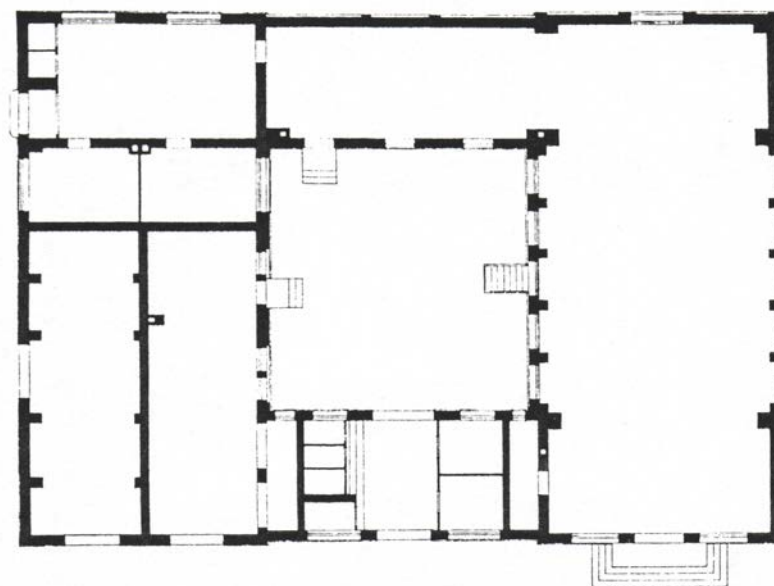
Utvikling

På sine studiereiser til Berlin og Storbritannia blir Grosch kjent med de nye retningene innenfor arkitekturen. Etter Berlinturen i 1838 ble Grosch påvirket av Schinkels formspråk som han så der, et formspråk som var inspirert av middelalderens uttrykk med upusset tegl og naturstein. Etter denne reisen blir Grosch sine arbeider utført med dette nye formspråket og fasadeuttrykket. Første eksempel er Pipervikens skolehus fra 1839. Grosch sitt hovedverk innenfor denne stilretningen er Kirkeristen bak Domkirken i Oslo.

Verv/stillinger

Grosch påtok seg også læreroppgaver og jobbet med perspektivtegning, tegnekunstens teori og tømmerkonstruksjoner, og han underviste også i bygningsklassen og maskinklassen ved tegneskolen i Christiania. Han ble dessuten den første stadskonduktøren i Christiania i 1828, en forløper til dagens byplansjef i Oslo. I 1833 ble han i tillegg utnevnt til inspektør for statens bygninger i Christiania og omegn. Grosch ble kåret til ridder av den svenske Vasaordenen i 1864, året før han døde.

(Teksten er hentet fra Norsk biografisk leksikon og Norsk kunstnerleksikon.)

GYMNASTIKKSAL ETC. GRUNNPLAN

Grunnplan av Gymnastikkbygningen. Tegningen er hentet fra Aslaksby og Hamran (1986) s.87. Datering er ukjent.

7.6 | OVERSIKT OVER ENDRINGER

1856

Gymnastikkbygningen stod ferdig oppført.

2005

Gymnastikkbygningen ble rehabilitert og ombygget til "Frokostkjeller". Arbeidet ble utført i samarbeid med Riksantikvaren.

2008–2015

I 2006 fikk Statsbygg i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet å igangsette prosjektering av gjenstående restaureringsarbeider ved sentrumsbygningene til Universitetet i Oslo.

Prosjektet omfattet utvendig rehabilitering av samtlige tak og fasader, refundamentering av Domus Bibliotheca, Professorboligen og Gymnastikkbygningen. Samt innvendig rehabilitering av Domus Media midt- og vestfløy, Professorboligen og Gymnastikkbygningen. I tillegg ble Universitetshagen restaurert og oppgradert.

Bilde av Gymnastikkbygningen fra 1979. (Foto: Jan Andersen, Riksantikvarens arkiv)

8 Bygningsbeskrivelse og verneverdier

8.1 | PLANLØSNING OG INTERIØR

Bygningen er oppført med to fløyer i én etasje og kjeller, og har en rektangulær form. De to fløyene er sammenbygd i nord og syd, og danner et indre gårdsrom som er tilgjengelig fra portrommet mot syd. I østfløyen lå den opprinnelige gymastikksalen, i det åpne rommet er det i dag etablert et serveringssted. I vestfløyen var det opprinnelig garderobe, lager og verksted, i dag er det innredet til møterom, PC-rom, WC og garderobe.

I tverrfløyen mot nord er serveringsstedet delvis forlenget og består av en garderobe tilknyttet vestfløyen. I tverrfløyen mot syd er det et portrom og et kontor.

8.2 | MATERIALBRUK OG EKSTERIØR

Bygningen har yttervegger og innvendige bærevegger av tegl. Fasadene er pusset og har klassiske fasadeelementer som murte og pussete pilastre, trukne lister og joniske detaljer i puss. Ved forrige restaurering av fasadene, i 2013, ble det pusset med en hydraulisk kalkmørtel. Fasadene mot gaten er malt med silikatmaling, fasadene mot hagen og i gårdsrommet er malt med hydraulisk kalkmaling. Detaljer av KC-mørtel og sement er malt med KC-maling.

Fasaden mot Universitetsgata har et midtstilt gavlmotiv med rektangulære, sprossedelte vinduer høyt plassert på veggen. Bygningens fasade mot sydvest henvender seg til Universitetshagen, her er også den opprinnelige hovedinngangen til gymnastikksalen. Flere av de opprinnelige portåpningene i vestfløyen har blitt erstattet med blindfelt. Taket er svakt valmet og er tekket med sort teglstein og båndteking.

8.3 | BELIGGENHET OG UTEMILJØ

Gymnastikkbygningen er en del av universitetsanlegget i sentrum. Sammen med Professorboligen ligger Gymnastikkbygningen bak

de tre hovedbygningene som henvender seg ut mot Universitetsplassen. Mellom hovedbygningene og de to bakbygningene ligger Universitetshagen. Gymnastikkbygningen ligger i tomtens østlige hjørne.

8.4 | VERNEVERDIER

Gymnastikkbygningen er en del av det opprinnelige sentrumsanlegget tegnet av Christian Heinrich Grosch. Sentrumsbygningene regnes som et av landets hovedverk i nyklassisisme, og de ansees også som Grosch sitt arkitektoniske hovedverk. Gymnastikkbygningens eksteriør og interiør har høy verneverdi. Bygningens opprinnelige tilknytning til universitetet og funksjon som gymnastikksal har også høy kulturhistorisk verdi.

9 Tilstand, tiltak og planer

9.1 | TEKNISK TILSTAND

For bygningens tekniske tilstand vises det til Eiendomsavdelingens til enhver tid gjeldende, samlede tilstandsvurdering. Denne rapporten vil være utgangspunkt for universitetets vedlikeholdsplaner.

9.2 | BRANNVERN OG SIKRING

Bygningen er tilkoblet direkte varsling til brannvesenet ved utløst alarm. Brannsikkerheten er Eiendomsavdelingens ansvar. Det foreligger ingen pålegg fra brannvesenet per 2014, men bygningen vil kunne bli pålagt omfattende, branntekniske tiltak hvis det skal gjennomføres større ombygginger.

9.3 | UNIVERSELL UTFORMING

Det er to reserverte p-plasser for bevegelseshemmede. Bygningen har tre innganger, hvor to fra gårdsrommet er tilrettelagt for rullestolbrukere. En del av dørene i trafikkarealer og fellesfunksjoner har åpningskraft som overstiger det som er foreskrevet. Ved behov vil Eiendomsavdelingen vurdere tilrettelegging. Bygningen har ett HC-toalett i 1. etasje.

9.4 | SMÅ TILTAK, SOM SKILT, BELYSNING ETC.

9.4.1 Skilting

Universitetet har utarbeidet en egen designmanual. Ved montering av nye skilt skal skiltmalen følges. Montering av nye skilt gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

9.4.2 Belysning

Belysningen er en integrert del av arkitekturen og har høy verneverdi. Montering av ny belysning gjøres i samråd med Eiendomsavdelingen.

Saksbehandlingsregler er omtalt i kapittel 3, pkt. 3.3.

10 Råd om vedlikehold av typiske bygningsdeler

Hovedregel for behandling av fredete og bevaringsverdige bygninger og anlegg er at det må søkes om tillatelse for alle tiltak som går ut over vanlig vedlikehold. For utdyping av hva som anses som vanlig vedlikehold og hva som er søknadspliktige tiltak, se punkt 5.2.

10.1 Yttervegger av pusset teglstein

Alle universitetsbygningene i sentrum (Karl Johans gate 47) har yttervegger av pusset tegl. Opprinnelig ble det brukt kalkmørtel på veggflatene og Portlandsement på utsatte steder og til støping av ornamenter. Opp gjennom årene er det blitt gjort reparasjoner med ulike typer mørtler. Ved den utvendige rehabiliteringen av bygningene, slutført i 2014, ble det meste av utvendig puss fjernet, og fasadene ble pusset på nytt. Bygningenes fasadepuss er oppbygd på følgende måte:

- Grunning: Weber cal. 109 hydraulisk kalkgrunning
- Grovpuss 1: Weber cal. 158 hydraulisk kalkmørtel med fiber (20 mm)
- Grovpuss 2: Weber cal. 148 hydraulisk kalkmørtel (2,6-5,4 mm)
- Finpuss: Weber cal. Hydraulisk finpuss (0,8-1,6 mm)
- Kalkmaling: Weber 242 CD-färg

Professorboligen og Gymnastikkbygningen fikk ny sokkel av sement. Nederste 1,5 meter av veggene som vendte mot gatene ble pusset med en offerpuss for å kunne tåle mer slitasje og salt. Disse fasadene ble malt med Keim ren silikatmal-ing opp til gesimsen. Øvrige vegger ble malt med Weber 242 CD hydraulisk maling.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Tilsyn bør gjennomføres årlig. Sjekk særlig felt som er utsatt for fuktighet, som områder nær ter-reng, nedløpsrør og vegetasjon.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Tilsyn bør gjennomføres årlig. Sjekk særlig felt som er utsatt for fuktighet, som områder nær ter-reng, nedløpsrør og vegetasjon.
- ▶ Sørg for at fuktbelastningen reduseres. Sikre avrenning vekk fra grunnmuren. Takrenner og nedløpsrør holdes i stand – lekkasjer kan gi store skader.
- ▶ Hvis pussen er skitten eller dekket av alger og mose, må den rengjøres, gjerne med spesialpro-dukter. Unngå spyling med høyt trykk!
- ▶ Hold vegetasjonen nede.

MER INFORMASJON

Riksantikvarens informasjonsblad:

- 3.0.3 Kjenn ditt hus – mur-gårder
- 3.1.1 Murverk: Kalkpussing

SINTEF Byggforsk Kunnskaps-systemer:

- 723.235 Murte fasader. Skader og utbedringsalternativer
- 723.308 Eldre yttervegger av mur og betong. Metoder og materialer
- 742.862 Skader på puss. År-saker og utbedring
- 742.302 Tilsyn og vedlikehold av utvendige mur-, puss- og betongoverflater m.fl.

- ▶ Se etter om pussen har sprekker. Hvis det er store sprekker, bør disse overvåkes (med måleapparater eller gipsplomber) for å se om de er aktive.
- ▶ Sjekk ved banking om pussen har bom (partier som løsner fra underlaget). Bom som er stabil og over et mindre parti, kan aksepteres.
- ▶ Hvis pussen skaller av, vurder om den har riktig sammensetning eller er for sterk.
- ▶ Hvis malingen flasser, vurder om den er for tett.
- ▶ Er det mye saltutslag og fukt i kjelleren? Dette kan tyde på dårlig drenering.

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

- ▶ Sprekker som ikke truer murens bæreevne, tettes med tilpasset puss (se liste på motsatt side).
- ▶ En tradisjonell teglmur med kalkpuss skal ikke repareres med sementpuss. Da vil det ofte oppstå

spenninger, fuktansamling og skader. Skader utbedres med tilsvarende puss som er brukt opprinnelig (se liste på motsatt side). Ompussing av store fasadepartier er søknadspliktig.

- ▶ Vær oppmerksom på pussens overflate og struktur, bruk tradisjonelle metoder.
- ▶ Ved malingsreparasjoner, bruk tilsvarende malingstyper som ble brukt ved siste restaurering (se liste på motsatt side). Endringer av utvendig malingstype er søknadspliktig.

10 Råd om vedlikehold av typiske bygningsdeler

10.2 Innvendige overflater av puss

Innvendige vegger av mur er tradisjonelt pusset og malt. I tømmerhus brukes puss som beskyttelse av treverket, underlag for dekormaling/tapet, og som brannsikring. Pussarbeid på vegg og i tak utføres hovedsakelig på samme måte.

Tradisjonelt ble det brukt kalkpuss og kalkmaling. Dette er en diffusjonsåpen, mineralsk behandling som tillater fukttransport i vegg. Andre malingstyper, som limfarge eller linoljemaling, forekom også. På 1900-tallet utviklet det seg sterkere og tettere produkter, som sementbasert puss og malingstyper med organiske bindemidler (ulike typer oljer og plaststoffer). Slike materialer vil ikke på samme måte kunne oppta og avgi fukt.

I kjellervegger vil det kunne medføre økt konsentrasjon av fukt i vegg. Fukt i konstruksjonen vil kunne føre til at maling og puss skaller av og på sikt gi mer alvorlige skader. Høy trefuktkonsentrasjon er også et av kriteriene for etablering av uønskete mikroorganismer som mugg og sopp i konstruksjonsdeler av tre som er i direkte kontakt med murverket, f.eks. innmurte bjelkeender.

Her følger en oversikt over de vanligste pussmetodene:

SEKKESKURING

Sekkeskuring er en enkel form for puss og er lett å utføre. Rapping brukes hovedsakelig på mindre viktige steder, som loft, kjellere, uthus og under panel. Tyntflytende mørtel kastes på, og når mørtelen er tørr nok, strykes den over med en fuktet murkost. Pusslaget blir veldig tynt, og omrisset av hver stein sees tydelig.

GRUNNING

Som underlag for oppbygging av puss i flere sjikt, starter man alltid med påkast av en grunningsmørtel. Den skal være tyntflytende, ha en grovere fraksjon enn de påfølgende lagene, og ha størst styrke av de ulike sjiktene. Kastes på med en pusskje og dras av med kanten av skjeen som en enkel avretting. Dette sjiktet skal ikke skures, men ha størst mulig overflate som sikrer god vedheft for neste pusssjikt.

BRETTSKURING

Ved brettiskuring påføres først puss ved påkast eller legging med skje, eller pådrag med Brett. Dette sjiktet kalles ofte grovstokkingen. Man gjør en endelig avretting etter lirer eller på frihånd, tilpasset preget den ferdige vegg skal ha. Etter noe tørk kan overflaten brettiskures. Fraksjonen i mørtelen avgjør hvor glatt overflaten blir når den skures. Denne type sjikt kan gjentas

MER INFORMASJON

- Riksantikvarens informasjonsblad: 3.1.1 Murverk: Kalkpussing og 3.1. Murverk: Kalking
- Drange, Aanensen og Brønne (2011): Gamle trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold, Gyldendal undervisning
- Askevold, I., Hovind, R., Hurum, S., Husaas, B., Nielsen, N. P. (1955): Hjemmets vedlikehold. Oslo, Teknisk forlag

i flere omganger, men da med korrigert styrkeforhold til foregående sjikt. Et sjikt som skal følges av et annet, skal heller ikke gattes/skures så mye at betingelser for vedheft svekkes. Et vanlig alternativ til brettsskuring er filsing med brett påmontert svamp eller filt.

FINPUSS

Finpuss benyttes gjerne i rom som kjøkken, bad og entré med oljemalte flater, som avslutning over et sjikt som er brettsskurt der man ønsker en finere overflate. Finpussen har ofte en tykkelse på 4-8 mm med fraksjon < 1 mm og trekkes på med trebrett eller stålbrett utenpå grovstokkingen (hovedpussen). Overflaten kan brettsskures, ståles eller filses. Vær klar over at overdreven bruk av stålbrettet kan føre til uttrekk av bindstoff i mørtelen og svekke vedheften.

RABITZPUSS

Rabitz består av et pusslag av gips, kalk, sand og nauthår trukket opp på et nett av sivmatt, hønsenetting e.l. Pusslaget beskytter mot brann og egner seg godt i rom med høyt fuktinnhold. Pussarbeidet utføres så på samme måte som beskrevet over. Rabitzpuss brukes også til gjenpussing av slisser i vegg for rørføringer o.l.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Sjekk ved banking om pussen har bom (partier som har løsnet fra underlaget), som gir en hul lyd. Bom som er stabil og over et mindre parti, kan aksepteres.
- ▶ Hvis egnet murmaling som kalkmaling, silikat eller limfarge flasser, vurder om veggen tilføres mye fuktighet, eller om utførelsen er mangelfull.
- ▶ Sjekk områder som er utsatt for fukt og sørg for at fuktbelastningen reduseres. Kombinasjonen av treverk, fukt og kalk er spesielt utsatt for ekte hussopp, som er en av våre mest alvorlige skadegjørere.
- ▶ Unngå plassering av gjenstander tett inn mot yttervegg i kjeller. Sørg eventuelt for luftsirkulasjon bak gjenstanden.

- ▶ Saltutslag og fukt i kjelleren kan tyde på dårlig drenering, mangler ved taknedløp, feil arrondering rundt bygningen, tekniske føringer inn og ut av kjeller som leder inn vann.
- ▶ Se etter om pussen har riss, sprekker, avskallinger eller smuldrer. Kartlegg årsaken. Store sprekker bør overvåkes for å se om de er aktive. Det kan tyde på setninger i bygget.

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

- ▶ Vær oppmerksom på pussens overflate og struktur. Bruk samme metode og materiale som opprinnelig utførelse.
- ▶ Løs bom hogges vekk før skaden utbedres på tilsvarende måte som opprinnelig.
- ▶ Opprinnelig kalket puss vedlikeholdes med kalkbasert puss og kalkmaling. Løs maling børstes av før tilsvarende ny behandling påføres.
- ▶
- ▶ Linoljemaling på mur/puss kan påføres flater som tidligere er malt med linolje- eller alkydmaling, kun løs maling fjernes med børste. Hvis andre malingstyper er brukt, må disse fjernes før påføring av linoljemaling. Tiltaket er da søknadspliktig.
- ▶ Linoljemaling må ikke påføres fersk kalkpuss på grunn av faren for forsåpning. Kalkpussen bør stå ett år før overmaling med linoljemaling.
- ▶ Sementpussreparasjoner på kalkpuss bør fjernes og erstattes med kalkpuss. Hvis pussen sitter godt, bør man likevel vurdere å la den stå; nedhugging kan gi store og uheldige skader på muroverflaten.

10 Råd om vedlikehold av typiske bygningsdeler

10.3 Vinduer av tre

De eldste vinduene var laget av blyglass, men siden 1700-tallet har trevinduer vært dominerende i Norge. Tradisjonelle trevinduer har enkle glass innsatt i kittfals, ofte med innvendige varevinduer. De gamle, kittete vinduene har historiske, materielle og estetiske kvaliteter som er vanskelige å erstatte. Gamle vinduer er ofte laget av malmet furu, som har svært god kvalitet, høy styrke og motstandsdyktighet mot råte. Vinduene har svært lang levetid forutsatt riktig vedlikehold.

TILSYN OG FOREBYGGING

- ▶ Kontroller vinduene minst én gang i året.
- ▶ Sjekk jevnlig at vinduet kan åpnes og lukkes uten vesentlig motstand.
- ▶ Undersøk om overflatebehandlingen er slitt og trenger fornying.
- ▶ Undersøk om kittet er helt eller om det er sprekker, og utfall som slipper inn vann.
- ▶ Kontroller om trevirket er friskt ved å stikke med syl eller kniv på utsatte steder, som bunnkarm,

nedre del av rammer og midtpost. Møter du frisk ved ca. 2 mm inn, er tilstanden god. Gjør skadevurderingen når trevirket er tørt.

- ▶ Se over beslag for tegn til korrosjon/rust eller løse stifter/skruer. Sistnevnte kan tyde på råteskader under beslaget. Beslag kan eventuelt settes inn med vaselin eller annet fett.
- ▶ Hold vinduene lukket når det er regnvær, snødrev eller sterk vind.
- ▶ Bruk alltid stormhaspe e.l. når vinduet står åpent.
- ▶ Fjern eventuell vegetasjon som dekker til vinduet og hindrer uttørking.

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

Hvis vinduet går trått, må skadeårsaken finnes og utbedringsmetode velges deretter. Skjevsetninger i huset kan gi vinduer som går trått. Vindusrammene kan også bli skjeve grunnet dårlige hengsler/beslag eller løse hjørner. Hvis det ikke er større opprettinger som kan gjøres, må man vurdere følgende justeringer:

MER INFORMASJON

- Riksantikvarens informasjonsark: 3.8.1 Vedlikehold av vinduer
- SINTEF Byggforsk Kunnskapssystemer: 733.161 Eldre vinduer. Vindusformer og materialer, 733.162 Utbedring og reparasjon av eldre vinduer og 733.301 Vedlikehold av vinduer
- Drange, Aanensen og Brønne: Gamle trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold, 3. utgave 2011

- ▶ Høvle/pusse deler av rammene, demontere listverk og rette opp karmen med trekiler.
- ▶ Hvis skjevheter skyldes at vinduet siger, må det tas fra hverandre og settes sammen på nytt.
- ▶ Hvis vindusrammen er skjev, slik at det blir glipe mot karmen, kan det monteres en ekstra anslagslist for å oppta skjevheten.
- ▶ Små skader og utfall av kitt utbedres ved å pirke bort løst kitt og legge på nytt linoljekitt. Ved større skader må glasset tas ut og kittet fornyes.
- ▶ Gammelt glass har ofte unike kvaliteter og høy verdi. Vær forsiktig ved uttaking og gjenbruk glasset.
- ▶ Små råteskader skal utbedres ved innspunsing av tilsvarende nye deler utført som nøyaktig kopi med tanke på dimensjoner, profiler, trekvalitet og vedretning. Minst mulig trevirke skal fjernes. Større utskiftinger er søknadspliktig.
- ▶ Råteskader i skruehull/bak beslag utbedres ved boring/treplugging. Ved mindre skader kan bruk av større skruer være tilstrekkelig.
- ▶ Hvis det er rustne beslag, skal løs rust børstes vekk og beslaget rustbehandles før det overmales. Eventuelt hulrom mellom beslag og tre fylles med linoljekitt.
- ▶ Ødelagte beslag erstattes med tilsvarende nye, fortrinnsvis utført som kopi. Tiltaket er søknadspliktig.
- ▶ Eldre maling skal normalt ikke fjernes i sin helhet.

Kun løs maling skrapes av for hånd, og vinduet påføres linoljemaling.

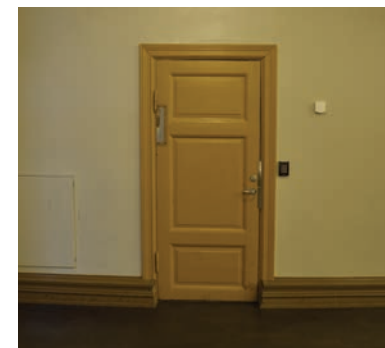
- ▶ Mal over kittfalsen og ca. 2 mm inn på glasset.
- ▶ Unngå å male sidekanten hvor vinduet er hengslet; mange malingslag kan føre til bend på hengslene.
- ▶ Hvis malingslagene er blitt svært tykke, eller det er påført plastholdig maling, bør malingen fjernes. Dette kan skje ved bruk av skraping og eventuelt infrarød varme, som mykgjør malingen. Unngå enhver bruk av høytrykks-spyling eller luting da dette skader trevirket.

OPPGRADERING

Gamle vinduer kan oppleves som kalde og trekkfulle. Dette skyldes ofte utettheter i selve vinduet eller i overgangen mellom karm og vegg. Følgende tiltak kan vurderes:

- ▶ Det monteres tettelist på rammene, fortrinnsvis kun på innervinduene.
- ▶ Listverket demonteres forsiktig, det dyttes inn mineralull mellom karmen og veggen. Vindtettende papp kan i tillegg stiftes/klebes fast til karm og vegg.
- ▶ Kulderas oppveies med varmeovn under vinduet.
- ▶ Monter varevinduer der det ligger til rette for det. Eventuelle eksisterende varevinduer kan i noen tilfeller oppgraderes med innsetting av energiglass for å bedre isolasjonsevnen. Dette avhenger av rammens kvalitet (styrke, tykkelse) og bevaringsverdien til det eksisterende glasset. Nye varevinduer kan ha energi- eller isolerglass. Tiltaket er søknadspliktig.

10 Råd om vedlikehold av typiske bygningsdeler

10.4 Dører av tre

Tre er det tradisjonelle materialet for dører i Norge, og det brukes fortsatt. Gamle dører har historiske, materielle og estetiske kvaliteter som er vanskelige å erstatte. Mange dører blir skiftet ut i eldre hus i den tro at de er utslitte, mens det egentlig bare er små reparasjoner, justeringer og overflatebehandling som er nødvendig.

TILSYN OG FOREBYGGING

Kontroller dørene minst én gang i året:

- ▶ Sjekk at døra lett lar seg åpne.
- ▶ Hjørnejern og beslag ses over, og løse skruer strammes.
- ▶ Beslag kan eventuelt settes inn med vaselin eller annet fett.
- ▶ Undersøk om overflatebehandlingen er slitt og trenger fornying.
- ▶ Sjekk om det er råteskader.

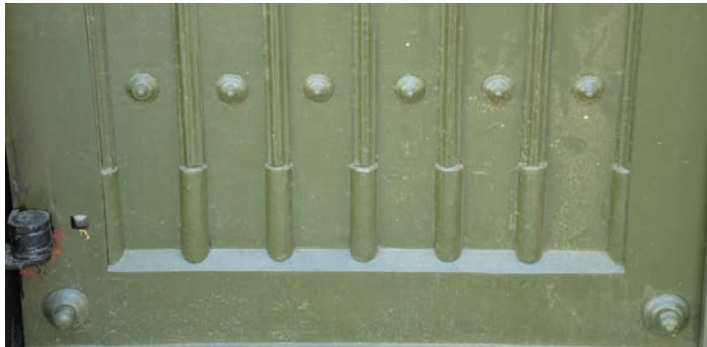
VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

Vedlikehold og skadevurdering av tredører følger i prinsippet de samme retningslinjene som for vinduer og utvendig panel. Det er imidlertid enkelte spesielle forhold:

- ▶ En dør som «tar» i karmen, bør snarest justeres, slik at den ikke påføres mekanisk skade ved åpning/lukking. Analyser årsaken til skaden og velg utbedringsmetode deretter. Finn ut om problemet skyldes setninger i bygningen eller lokale forhold knyttet til dørkarm/-blad. Hvis døra subber på grunn av slitte hengsler, legges det inn mellomringer i hengslene. Påfør gjerne litt olje.
- ▶ Hvis skjevheter skyldes at dørbladet siger, må døra tas fra hverandre og settes sammen på nytt. Det samme gjelder hvis det er sprekker i en fylling eller mellom ramtre og fylling.
- ▶ Unngå å male sidekanten hvor døra er hengslet;

MER INFORMASJON

- Riksantikvarens informasjonsark: 3.8.2 Vedlikehold av ytterdører
- Drange, Aanensen og Brønne: Gamle trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold, 3. utgave 2011

- mange malingslag kan føre til bend på hengslene.
- ▶ Hvis dørbladet er skjevt, slik at det blir glippe mot karmen, kan det monteres en ekstra anslagslist for å oppta skjevheten.
  - ▶ Hvis hengslene er for dårlige til å restaureres, må de erstattes av nye. Tiltaket er søknadspliktig.
  - ▶ Eldre låskasser og beslag som har særlig bevaringsverdi, skal bevares. Hvis låsen fungerer dårlig, suppler med en ny over/under den gamle. Tiltaket er søknadspliktig.
  - ▶ Låser uten bevaringsverdi erstattes av nye med samme plassering. Tiltaket er søknadspliktig.
  - ▶ Glassfelt i eller ved døra behandles som vinduer.

OPPGRADERING

Gamle dører kan oppleves lite funksjonelle i forhold til dagens krav til bl.a. lyd-/varmeisolasjon og brannsikkerhet. Det finnes metoder for oppgradering – disse tiltakene er søknadspliktige:

- ▶ Trekk skyldes ofte utettheter i selve døra eller i overgangen mellom karm og vegg. Følgende tiltak kan vurderes:
  - ▶ Montering av tettelist på karmen/dørfalsen (ikke søknadspliktig).
  - ▶ Forsiktig demontering av listverk og dytting av mineralull mellom karm og vegg.
  - ▶ Vindtettende papp kan i tillegg stiftes/klebes fast til karm og vegg.
  - ▶ Glassfelt kan eventuelt oppgraderes ved montering av ekstra glass, eller ved å skifte til energiglass. Anbefalt løsning avhenger av tekniske detaljer og glassets verneverdi.
  - ▶ Tynne fyllinger utbedres ved påføring av plate på den minst viktige sida, eventuelt med isolasjon i mellomrommet.
- ▶ I noen tilfeller kan man vurdere å montere en vare-dør for å unngå inngrep i den gamle døra.

- ▶ Gamle dører er vanligvis innadslående. For å sikre bedre rømningsforhold, kan man vurdere å snu døra.

10.5 Bygningsdetaljer av smijern og støpejern

Elementer av smijern og støpejern er blant annet brukt som rekkverk, murankere i vegger, hengsler og beslag til dører og vinduer, dekorelementer og armaturer. I førindustriell tid ble disse smidd, senere ble støpejern det vanlige.

Tilvirkingen gjør at smijern og støpejern har god motstand mot rust, men høy fuktighet, luftforurensning og saltpåvirkning kan gi rust. Ved rust ekspanderer jernet og kan forårsake store skader. Jernet må vedlikeholdes jevnlig for å hindre skader.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Hvis overflatebehandlingen er skadet, skaller av og jern blottlegges, er det fare for rust. Utviklingen må stanses.
- ▶ Sørg for at overflatebehandlingen er dekkende.
- ▶ Sørg for gode uttørkingsforhold, unngå for tett vegetasjon.
- ▶ Se etter sprekker i innfestingspunkter. Ekspanderende jern, eller frostsprenging som følge av vanninntrenging rundt rekkverk/stolper, kan gi spenninger og store skader, sprekker i stein osv.

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

- ▶ Flekkvise rustangrep fjernes med hard nylonbørste eller stålbørste. Større avflakninger og rustangrep kan renses med stålbørste på drill. Vær

varsom slik at hjørner ikke avrundes eller overflaten skades. Sandblåsing kan i noen tilfeller fungere godt, men må brukes med varsomhet.

- ▶ Overflaten påføres snarest en rustbehandlende maling, helst jernmønje. Sørg for at overflaten er helt tørr før påføring, det bør være lav luftfuktighet. Følg produsentens anvisning og sørg for at behandlingen tetter helt, gjerne to strøk. Avslutt med maling/lakk i ønsket farge, gjerne linoljemaling over mønje.
- ▶ Hvis det er behov for å supplere eller skjøtte skadde deler av smijern, bør man bruke en jernkvalitet som harmonerer med det gamle, f.eks. «ARMCO Pure Iron». Dette produktet har bedre rustmotstand enn standard jern/stål i dag, og sveiseskjøtene mot det gamle jernet blir bedre.

MER INFORMASJON

(kildene gir ulike råd)

- Riksantikvarens informasjonsblad: 3.3 Overflatebehandling støpejern
- Vadstrup, Søren: Huse med sjæl. København, Nordisk Forlag AS, 2004, s. 331f

10.6 Takrenner og nedløp

Takrenner og nedløpsrør har vært i bruk i mange hundre år, men ble først vanlig på 1800-tallet. De eldste rennene var laget av tre, men senere ble sink og kobber mye brukt. Trerrenner kan være festet med selvgrodde trekroker, mens metallrenner er festet med metallkroker. Sink ble vanligvis malt, mens kobberrenner gjerne står ubehandlet. Utover på 1900-tallet ble galvanisert stål, aluminium, plastbelagt stål eller plast vanlig.

På fredete bygninger skal den tradisjonelle materialbruken og utførelsen videreføres. Ødelagte renner eller beslag gir store fukt-påkjenninger på konsentrerte deler av huset og gir fort skader. En ødelagt takrenne er mye verre enn ingen takrenne! Vedlikehold av renner og nedløp er avgjørende for godt bygningsvern.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Rens renner og nedløp hver vår og etter løvfall om høsten. Beskjær eventuelle trær som henger over taket, for å hindre opphoping av løvfall.
- ▶ Takrenner og nedløp bør undersøkes jevnlig, særlig under regnvær. Se etter lekkasjer og vannsprut

på veggen, vær særlig oppmerksom på skjøtene. Avskalling av maling eller murpuss på veggen kan indikere lekkasjer.

- ▶ Kontroller at renner og beslag er i riktig stilling, og at alle fester er solide og i orden. Sjekk at alle renner har fall mot nedløp.
- ▶ Se etter malingsavskalling og rustdannelser.
- ▶ Se etter bulker og groper – små vannansamlinger kan føre til rustdannelse.
- ▶ Sjekk at det ikke danner seg issvuller som fører til issprenging i renner og nedløp. Varme, uisolerte tak kan føre til at snø smelter og fryser til is der det møter takrenna.
- ▶ Sjekk at stussene på nedløpsrørene er lange nok og vender bort fra huset. Se til at nedløpsvann renner bort fra huset.
- ▶ Lukket nedløp krever særskilte tilsynsrutiner og mulighet for inspeksjon.

MER INFORMASJON

- Riksantikvarens informasjonsblad: 3.5.5 Takrenner og beslag
- SINTEF Byggforsk Kunnskaps-systemer: 520.415 Beslag mot nedbør og 525.921 Takrenner og nedløpsrør

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

- ▶ Lekkasjer må utbedres straks, da det lett kan føre til store, alvorlige og dyre følgeskader på bygningen.
- ▶ Små rustskader utbedres ved å påføre rustbeskyttende overflatebehandling og ny maling. Større rustdannelser vil lett føre til lekkasjer, utskifting må vurderes.
- ▶ Dårlige/utette renner og nedløp erstattes av nye med samme materialbruk og utførelse. Lokale skader kan repareres av kyndig blikkenslager. Vær oppmerksom på at de gamle nedløpene hadde skarpe og ikke avrundete bend. Utkast og andre elementer kan være spesiallaget eller ha kunstnerisk utforming. Slike detaljer bør bevares eller lagres som mal for kopiering. Utskifting er søknadspliktig.
- ▶ Den langsgående skjøten i nedløpsrørene bør monteres utover, dette gjør det lettere å oppdage lekkasjer, og veggen skånes noe. Opprinnelig kan skjøtene ha vendt

innover – løsningen må vurderes i forhold til estetiske og tekniske hensyn.

- ▶ Vær oppmerksom på risikoen for galvanisk korrosjon; et «edelt» metall bør ikke ha avrenning mot et «uedelt». Av de vanlige tekkematerialene er kobber det edleste, deretter følger bly, jern, sink og aluminium. Avrenning fra kobber vil dermed tære på f.eks. sink.
- ▶ Takrenner av sink og galvanisert stål er ofte malt, både av estetiske hensyn og for å beskytte mot korrosjon. Når malingen er slitt, bør den fornyes. Overflaten skrapes, stålbørstes og feies ren. Kun løs maling skal fjernes. Vask med salmiakkvann og skyl med rent vann. Nye sinkelementer avfettes og etsgrunnes før de males med linoljemaling. Alternativt bør sinken stå ett år, slik at overflaten oksiderer, før overmaling.
- ▶ Ved isdannelse kan man vurdere å legge varmekabel i takrenner og nedløp. Alternativt bør taket isoleres/luftes bedre, slik at det blir kaldt og snø ikke smelter. Tiltaket er søknadspliktig.

10.7 Takteking med tegl

Takteking med tegl ble først vanlig i byene, der Christiania i 1624 fikk påbud for å hindre brannspredning. Takstein av tegl ble produsert i Norge langt inn på 1900-tallet, men i dag må den importeres. De gamle tegltakene har dermed ekstra høy verdi. Takteglene finnes i flere varianter; krum, falset, flat, glasert eller ubehandlet.

Den vanligste typen er ubehandlet, rød enkelkrum stein, lagt på lekter. Mer staselige hus hadde ofte glasert taktegl, gjerne sort eller andre mørke farger. Fra 1920-åra ble det vanlig med flat, falset taktegl. Moderne stein kan festes med spiker eller spesielle klips.

TILSYN OG FOREBYGGENDE TILTAK

- ▶ Taktekkingen bør undersøkes vår og høst. Sjekk at taksteinen ligger tett og stabilt. Den vanligste skaden er stein som er knekt eller forskjøvet/utglidd. Bruk kikkert hvis du ikke kommer nær takflaten.
- ▶ Undersøk om knastene er brukbare. Nedbrutt knast tilsier at steinen må skiftes.

- ▶ Hvis stein faller ned, kan det skyldes nedslitte eller råtne lekter.
- ▶ Undersøk bordtaket fra undersiden, se etter lekkasjer.
- ▶ Sjekk at renner og nedløp fungerer godt, og at det ikke danner seg issvuller som presser opp taksteinen.
- ▶ Beskjær eventuelle trær som henger over taket, da løvfall kan hindre uttørking og fyke inn i hulrom mellom lektene.
- ▶ Fjern eventuell mose og lav med stålbørste e.l. Ikke bruk høytrykksspyler, da dette kan skade steinen og presse vann inn i konstruksjonen.

MER INFORMASJON

- Riksantikvarens informasjonsblad: 3.5.3 Vedlikehold av tegltak
- Fortidsminneforeningen: Gode råd om tak på eldre hus, Oslo 1990
- Drange, Aanensen og Brønne: Gamle trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold, 3. utgave 2011
- SINTEF Byggforsk Kunnskaps-systemer: 725.012 Takkonstruksjoner i eldre bolighus. Former, metoder og materialer

VEDLIKEHOLD OG REPARASJONER

- ▶ Enkeltsteiner som er knekt eller har store frostska-der, erstattes med tilsvarende nye, gjerne gammel gjenbruksstein av samme type.
- ▶ Hvis det er mye begroing, kan du montere et beslag/bånd av sink eller kobber ved mønet. Ionene som vaskes av, hindrer organisk vekst.
- ▶ Dårlige/utette beslag erstattes av nye med samme materialbruk og utførelse. Utskifting er søknadspliktig. Sinkbeslag avfettes og etsgrunnes før de males med oljemaling. Vær oppmerksom på risikoen for galvanisk korrosjon; et «edelt» metall bør ikke ha avrenning mot et «uedelt». Av de vanlige tekkematerialene er kobber det edleste, deretter følger bly, jern, sink og aluminium. Avrenning fra kobber vil dermed tære på f.eks. sink.
- ▶ Råtne sløyfer og lekter skiftes, bruk tradisjonelle, smekre dimensjoner av tettvekst virke. Skader i taktroa

utbedres. Taksteinen tas forsiktig ned og sorteres.

Brukbar stein legges tilbake, eventuelt samlet i felt. Merk at lektaavstanden muligens må justeres i partier med ny stein, som kan ha noe avvikende utforming. Ved omtrekking kan man vurdere å legge papp under sløyfene for å sikre bedre mot vanninntrenging. Bruk diffusjonsåpen papp som ikke hindrer utlufting. Omtrekking, utskifting av undertak og papping er søknadspliktig.

Kildehenvisninger

Skriftlige kilder

- Statsbygg: *Landsverneplan for kunnskapssektoren*. Kunnskapsdepartementet
- Aslaksby, Truls: *Universitetsanlegget i sentrum*, i Berre, Nina et. al. (2011): *Byen og Blindern – Universitetet i Oslo 200 år*, Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
- Aslaksby, Truls i samarbeid med Ulf Hamran (1986): *Arkitektene Christian Heinrich Grosch og Karl Friedrich Schinkel og byggingen av Det Kongelige Frederiks Universitet i Christiania*, Alvheim & Eide akademisk forlag
- Brandsæter, Signe og Svein Engelstad (2011): *Kunnskap - Samlinger - Mennesker. Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*, Unipub forlag
- Collett, John Peter (1999): *Historien om Universitetet i Oslo*, Universitetsforlaget.
- Hamran, Ulf (1960): *Schinkel og Norge*, i St. Hallvard nr. 38/1960, Aschehoug & Co.

Nettsider

Store norske leksikon på nett:

- *Norge under dansk styre*: https://snl.no/Norge_under_dansk_styre%2F1537-1814 (30.3.2015)
- *Universitetet i Oslo*: https://snl.no/Universitetet_i_Oslo (30.3.2015)
- Norsk biografisk leksikon: *Holger Sinding-Larsen*: https://nbl.snl.no/Holger_Sinding-Larsen (30.3.2015)
- Norsk kunstnerleksikon: *Harald Bødtker*: https://nkl.snl.no/Harald_Bødtker (30.3.2015)
- Wikipedia om UiO: http://no.wikipedia.org/wiki/Universitetet_i_Oslo (30.3.2015)
- SINTEF Byggforsk Kunnskapssystemer på nett, Byggforskserien
- Marstein, Nils (2001): *Chr. H. Grosch, Christianias byutvikler*: <http://tux1.aftenposten.no/meninger/kronikker/d207969.htm> (30.3.2015)

Arkiv

- Oslo kommune, Byarkivet
- Nasjonalmuseet - Arkitektur
- Riksantikvarens arkiv

